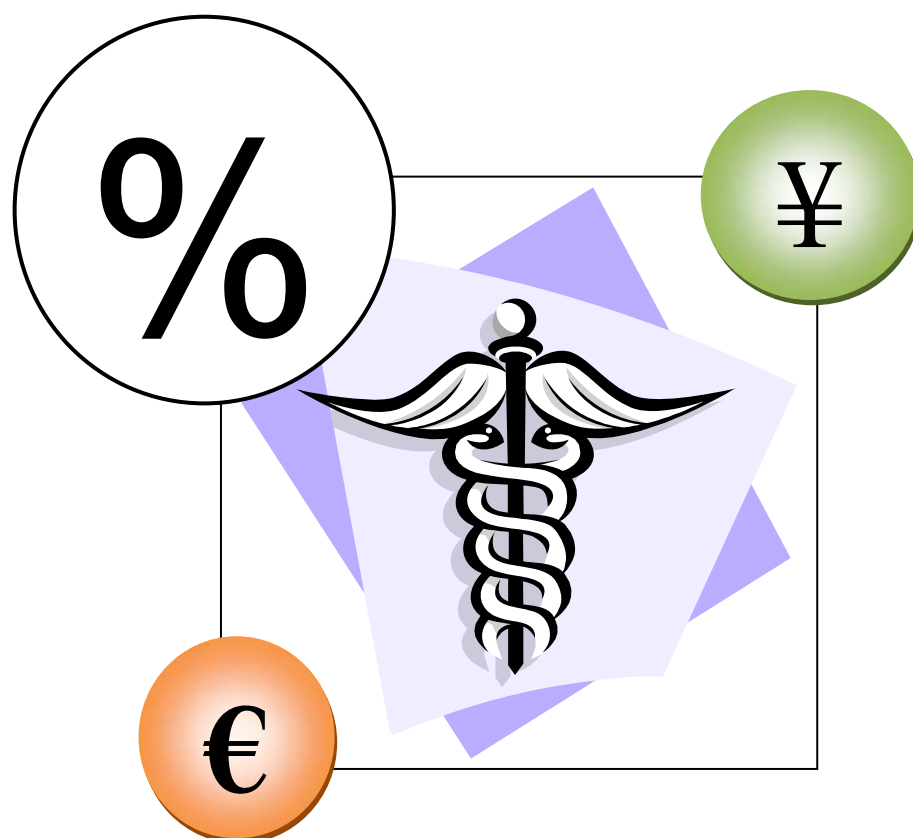

В. Я. Корженко, Л. Є. Азарова

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

на заняттях

української мови

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

В. Я. КОРЖЕНКО, Л. Є. АЗАРОВА

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

на заняттях

УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчальний посібник

Вінниця
ВНТУ
2010

УДК 811.161.2(075):330
ББК 81.2(4УКР)я73:65.01
К66

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 7 від 25.02.2010 р.)

Рецензенти :

К. Г. Городенська, доктор філологічних наук, професор

О. О. Мороз, доктор економічних наук, професор

А. В. Костюк, кандидат філологічних наук, доцент

Л. М. Ткачук, кандидат економічних наук, доцент

Корженко, В. Я.

К66 Основи економічної теорії на заняттях української мови : навчальний посібник / В. Я. Корженко, Л. Є. Азарова. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 79 с.

Навчальний посібник розрахований на студентів-іноземців, які вивчають основи економічної теорії. Матеріали посібника орієнтовані на активізацію мовленнєвої діяльності студентів-іноземців I курсу у навчально-професійній сфері. Комунікативно-спрямовані завдання сприяють засвоєнню нової лексики та синтаксичних конструкцій, збагачують словниковий запас студентів.

УДК 811.161.2(075):330
ББК 81.2(4УКР)я73:65.01

© В. Корженко, Л. Азарова, 2010

З М І С Т

1. Предмет економічної теорії	4
2. Матеріальне виробництво	8
3. Продуктивні сили	11
4. Економічна система	14
5. Економічні закони	17
6. Класична політична економія.....	21
7. Неокласична економічна теорія	24
8. Кейнсіанство та його еволюція	27
9. Натуральне і товарне господарство	30
10. Товар і його властивості	35
11. Функції грошей	39
12. Структура та функції ринку	43
13. Причини виникнення і сутність монополій.....	47
14. Антимонопольна політика держави.....	50
15. Підприємства та їх види	53
16. Робоча сила	56
17. Сутність заробітної плати	60
18. Фінанси в системі економічних відносин	64
19. Банки і їх основні функції	69
20. Кредитна система.....	73
21. Література.....	77
22. Додаток А	78

ПРЕДМЕТ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Важіль, ч.р.
вибір, ч.р.
виробництво, с.р.
кооперація, ж.р.
потреба, ж.р.
регулювання, с.р.
споживання, с.р.

вартість, ж.р.
визначення, с.р.
досягнення, с.р.
податок, ч.р.
послуга, ж.р.
розподіл, ч.р.

виробництво $\neq$ споживання

Завдання 2. Прочитайте дієслова. З'ясуйте їх значення та запишіть.
Складіть з ними словосполучення.

Вибирати що;
виробляти що;
досліджувати що;
здійснювати що;
обмінювати що; на що;
стверджувати що;
удосконалювати що;

інструмент, книга
продукція, товар
проблема, планета
мрія, план
товари, хліб
думка, ідея
машина, виробництво

Завдання 3. Прочитайте словосполучення. З'ясуйте значення виділених слів. Назвіть основи, від яких вони утворені.

Всесвітньо відомий письменник; український журнал “*Всесвіт*”.

Давньогрецький філософ; *давньогрецька* культура.

Стародавній світ; *Стародавня* Греція.

Процес *саморегуляції*; *саморегуляція* на основі економічної свободи.

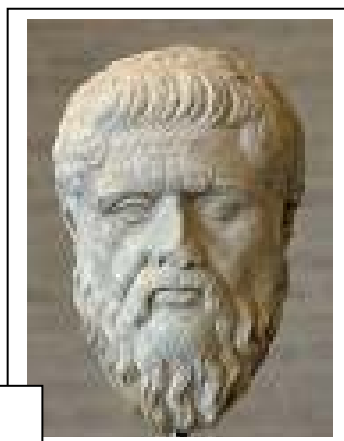
Виробництво *різноманітних* товарів; *різноманітні* послуги.

Завдання 4. Утворіть та запишіть прикметники.

Зразок: політика – політичний

Економіка – ...
державна – ...
людина – ...
француз – ...

кінець – ...
колектив – ...
обмін – ...
суспільство – ...

«Платон – мій друг...»
Продовжіть відомий вираз

Завдання 5. Від дієслів утворіть та запишіть іменники.

Зразок: читати – читання

Виготовляти – ...	управляти – ...
виробляти – ...	удосконалювати – ...
визначати – ...	стверджувати – ...
досліджувати – ...	споживати – ...
досягати – ...	регулювати – ...
задовольняти – ...	здійснювати – ...

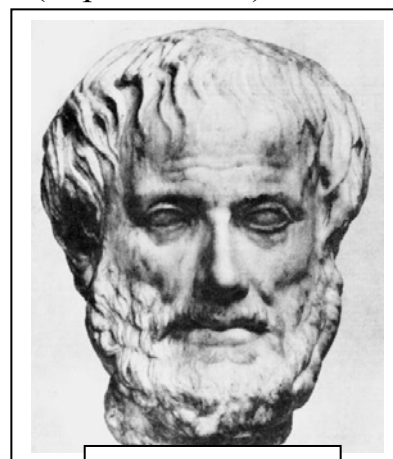
Завдання 6. Утворіть та запишіть словосполучення.

Зразок: виробництво чого (товари) – виробництво товарів

Споживання <i>чого</i>	(товари, послуги).
Регулювання <i>чого</i>	(економіка); <i>чим</i> (держави).
Дослідження <i>чого</i>	(природа); <i>ким</i> (учений).
Досягнення <i>чого</i>	(мета, ціль); <i>ким</i> (людство).
Здійснення <i>чого</i>	(мрія), (плани).
Задоволення <i>чого</i>	(своїх потреби); <i>чим</i> (виробництво).

Завдання 7. Знайдіть та запишіть антоніми.

Відомий	минулий
величезний	заперечувати
виробництво	спільно
кінцевий	чужий
колективний	споживання
окремо	початковий
свій	індивідуальний
сучасний	невідомий
стверджувати	малий

Арістотель

сучасний = теперішній, сьогоднішній

Завдання 8. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Окремі проблеми економічної (теорії) досліджували Платон та Арістотель.
2. Цицерон стверджував, що політична економія є величезним (досягнення) людського розуму.
3. Економікс – це наука, що вивчає, як люди здійснюють організацію (виробництво і споживання).
4. Щоб пристосувати багатство природи для задоволення (свої потреби) люди повинні працювати.
5. Людина живе і працює в (суспільство).
6. Політична економія вивчає виробничі відносини між (люди) в процесі виробництва.

Завдання 9. Прочитайте текст. Запишіть відповіді на запитання:

- а) що називають виробничими відносинами?
- б) що таке політична економія?

ПРЕДМЕТ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Всесвітньо відомі історики, філософи, економісти, письменники, представники інших професій вважали політичну економію однією з провідних наук. Так, давньогрецький філософ Цицерон стверджував, що політична економія є величезним досягненням людського розуму.

Окремі проблеми економічної теорії (вартість, ціна, гроші, податки та ін.) досліджували у своїх працях ще мислителі Стародавньої Греції – Платон та Арістотель. Саме слово “економіка” походить з грецької мови і означає “управління домашнім господарством”.

Сучасне поняття “економічна теорія” пов’язане з назвою “політична економія”. Відомий американський економіст П. Самуельсон стверджував, що “економіка”, або політична економія, пройшла багато етапів розвитку. Термін “політична економія” походить з грецької мови, що означає мистецтво державного управління господарством. Уперше цей термін ужив французький учений А. Монкретьєн у “Трактаті політичної економії”, що побачив світ 1615 року. Термін “економікс” з’явився наприкінці XIX ст. (1890 р.) після виходу в світ праці англійського економіста Альфреда Маршалла “Principles of Economics”. Українською мовою ця праця перекладається як “Принципи економікс” і “Принципи політекономії”.

П. Самуельсон стверджував, наприклад, що “економікс” це: а) наука, що вивчає, як люди здійснюють організацію виробництва і споживання; б) наука про дії, що включають обмінні операції між людьми; в) наука, що вивчає, як люди роблять вибір, щоб використати ресурси для виробництва різних товарів та їх розподілу; г) наука, що вивчає людей у їх діловому житті; д) наука, що вивчає багатство; е) наука, що вивчає, як можна вдосконалити суспільство; ж) наука про економічні системи. Він запропонував таке визначення предмета “економікс”: “Це наука, що вивчає, як люди і суспільство здійснюють кінцевий вибір ресурсів, щоб виробляти різні товари і розподіляти їх для споживання”.

У цілому “економікс” є теорією ринкової економіки, в якій здійснюється її саморегуляція на основі економічної свободи її учасників та регулювання за допомогою держави.

У “політичній економії” визначення предмета цієї науки таке. Щоб жити, люди повинні мати їжу, одяг, взуття, житло та інші блага й послуги. Все необхідне для їх виробництва вони беруть у природи. Щоб пристосувати багатства природи для задоволення своїх потреб, люди повинні працювати. Тому основою життя, розвитку людського суспільства є *виробництво* – процес дії людини на предмети і сили природи та

пристосування їх для задоволення своїх потреб.

Матеріальні блага люди виробляють спільно. Людина живе і працює в суспільстві. Отже, виробництво має колективний, суспільний характер. Тому в процесі праці вони вступають між собою у певні зв'язки й відносини з метою кооперації, спеціалізації виробництва тощо. Люди не лише виробляють продукти праці, а й обмінюють, розподіляють і споживають їх. Відносини між людьми у процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних благ та послуг у політичній економії називають *виробничими відносинами*. Тому визначення предмета цієї науки таке: **політична економія** вивчає виробничі відносини між людьми в процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання різноманітних товарів та послуг.

Завдання 10. Дайте відповіді на запитання.

1. Що стверджував Цицерон?
2. Що досліджували Платон та Аристотель?
3. Яке визначення “економікс” запропонував П. Самуельсон?
4. Чому люди повинні працювати?
5. Що є основою життя?
6. Що називається виробництвом?
7. Який характер має виробництво?
8. Що називається виробничими відносинами?
9. Що називається політичною економією?

Завдання 11. Знайдіть у тексті та запишіть відповіді на запитання 3, 6, 7, 8, 9 завдання 10.

Завдання 12. Знайдіть у тексті власні імена. Розкажіть про цих відомих у світі людей. Коли вони жили? Чому вони відомі?

Завдання 13. Перекажіть текст за планом.

План

1. Відомі вчені про політичну економію.
2. П. Самуельсон про науку “економікс”.
3. Виробництво – основа життя та розвитку суспільства.
4. Виробничі відносини.
5. Визначення предмета економічної теорії.

МАТЕРІАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Акт, ч.р.	епоха, ж.р.	сировина, ж.р.
взаємодія, ж.р.	інстинкт, ч.р.	токарний
верстат, ч.р.	людство, с.р.	формація, ж.р.
засіб, ч.р.	знаряддя, с.р.	матеріальний
свідомий		

знаряддя = інструмент

Завдання 2. Знайдіть та запишіть спільнокореневі слова за зразком.

Зразок: читати, читання, читач, читальний

Іменник	Прикметник	Дієслово
читач читання ...	читальний ...	читати ...

Комплекс, основний, робота, життя, епоха, нафта, комплексний, основа, робітник, жити, праця, житло, робити, епохальний, матеріальний, ремонт, людство, нафтовий, токар, людина, життєвий, нафтовик, працювати, матеріал, токарний, ремонтувати, людський, працівник.

матеріальний ≠ духовний

Завдання 3. Складіть словосполучення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

- Діяти *на що* (речовина природи, матеріал);
- діяти *чим* (предмет, інструмент);
- змінювати *що* (природа, речовина, думка);
- належати *до чого* (засоби праці, суспільство);
- належати *кому* (людина, люди, людство);
- мати *що* (одяг, їжа, житло).

Завдання 4. Знайдіть та запишіть антоніми.

Виробництво зовнішній об'єкт починатися праця різний спільний		суб'єкт однаковий відпочинок окремий внутрішній закінчуватися споживання
---	--	--

Завдання 5. Прочитайте речення. Виділені слова замініть синонімами.

Слова для заміни: створення, трансформує, головні, виробляти.

1. Щоб жити, люди повинні **створювати** матеріальні блага. 2. Така взаємодія означає процес праці, що визначає три **основні** моменти. 3. З моменту **виготовлення** засобів праці починається власне людська праця. 4. У процесі праці людина **змінює** речовину природи.

Завдання 6. Прочитайте та запишіть речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. В основі (розвиток) людського суспільства лежить матеріальне виробництво. 2. Першим історичним (акт) людини є виробництво засобів праці. 3. Виробництво матеріальних благ відбувається за допомогою (різні знаряддя праці). 4. Людина змінює речовину (природа) і пристосовує її для задоволення (свої потреби). 5. Такий предмет праці називають (сирий матеріал, сировина). 6. Головна роль у процесі праці належить (людина).

Завдання 7. Прочитайте текст. Запишіть визначення *праці, предметів праці, засобів праці*.

МАТЕРІАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО

В основі розвитку людського суспільства лежить матеріальне виробництво, створення матеріальних благ. Щоб жити, люди повинні мати їжу, одяг, житло тощо. Щоб мати такі матеріальні блага, вони повинні їх виробляти. Тому першим історичним актом людини є виробництво засобів, необхідних для задоволення її життєвих потреб. Виробництво матеріальних благ у кожній суспільно-економічній формації має свої специфічні особливості, відбувається за допомогою різних знарядь праці. Водночас йому властиві й деякі спільні риси. Так, у межах будь-якого способу виробництва здійснюється взаємодія людини з природою, в якій суб'єктом є людство, а об'єктом – природа. У процесі цієї взаємодії людина змінює речовину природи і використовує її для задоволення своїх потреб. Така взаємодія означає процес праці, що включає три основні моменти: а) праця людини; б) предмети праці; в) засоби праці.

Праця – це свідомо діяльність людей, в процесі якої вони змінюють зовнішню природу, регулюють і контролюють обмін речовин між собою і водночас змінюють власну природу. При цьому людина досягає і своєї свідомої мети. Цим праця людини відрізняється від інстинктивних дій і операцій тварин.

Предмети праці – це речовина природи, на яку людина діє у процесі праці. Предмети праці бувають двох видів: а) дані самою природою (наприклад, риба, яку ловлять; дерево, яке рубають); б) ті, які потрібно

обробити (наприклад, руда, нафта). Такий предмет праці називають сирим матеріалом, *сировиною*.

Засоби праці – це річ або комплекс речей, якими людина діє на предмети праці (машини, устаткування), які є основною системою виробництва і ознакою кожної епохи суспільного виробництва. З моменту виготовлення засобів праці починається власне людська праця.

До засобів праці також належать усі матеріальні умови процесу праці – робочі будівлі, канали, дороги тощо. Загальним засобом праці є земля. Залежно від функцій, які виконуються в процесі праці, певна річ може виступати і предметом, і засобом праці. Так, функціонуючий токарний верстат належить до засобів праці, а той, що перебуває у ремонті, – до предметів праці.

Процес праці є органічною єдністю трьох названих моментів і головна роль у ньому належить людині.

Завдання 8. Дайте відповіді на запитання.

1. Що лежить в основі розвитку людського суспільства?
2. Що є першим історичним актом людини?
3. Що відбувається у процесі взаємодії людини з природою?
4. Які основні моменти містить процес праці?
5. Чому праця – *свідома* діяльність людини?
6. Що належить до предметів праці?
7. Що називають загальним засобом праці? Чому?
8. Яка роль людини у процесі праці?

Завдання 9. Знайдіть у тексті речення та закінчіть їх.

1. Виробництво матеріальних благ... 2. У межах будь-якого способу...
3. У процесі цієї взаємодії... 4. Цим праця людини... 5. До засобів праці належать... 6. Залежно від функцій, які виконуються...

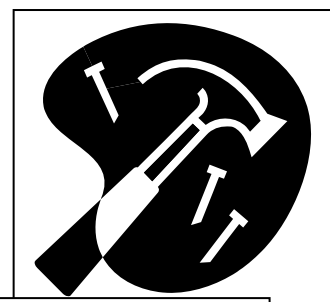
Завдання 10. Розкажіть про взаємодію людини з природою. Використовуйте слова: об'єкт, суб'єкт, виробництво, змінювати, діяти, виготовляти, задоволення, потреби.

Завдання 11. Прочитайте та запишіть план тексту. Перекажіть текст за планом.

План

1. Матеріальне виробництво як основа розвитку людського суспільства.
2. Взаємодія людини й природи.
3. Праця – *свідома* діяльність людини.
4. Предмети праці та засоби праці.
5. Роль людини у процесі праці.

Засіб чи знаряддя?

ПРОДУКТИВНІ СИЛИ

Завдання 1. Прочитайте словосполучення. З'ясуйте значення виділених слів та запишіть їх.

Автоматизація виробництва; *джерело* енергії; виробничий *досвід*; *духовні* потреби людини; *внутрішній закон* розвитку; фізична і розумова *здібність*; *зростання* продуктивності праці; *вища освіта*; *цікава особистість*; *переміщення* робочої сили; *перетворення* речовини природи; *продуктивність* праці; *фізична сила*; *сучасні умови*; *історичний розвиток*.

Завдання 2. Прочитайте слова. З'ясуйте значення дієслів. Складіть словосполучення.

Володіти <i>чим</i>	(досвід, інформація);
використовувати <i>що</i>	(сила природи, енергія);
належати <i>до чого</i>	(продуктивні сили); <i>кому</i> (людина);
вимагати <i>що</i>	(висока кваліфікація);
забезпечувати <i>чим</i>	(матеріальні блага); <i>кого</i> (людина).

Завдання 3. Прочитайте речення. Знайдіть та запишіть антоніми.

1. Сучасні продуктивні сили – це *матеріальні й духовні, об'єктивні й суб'єктивні, суспільні й природні* елементи. 2. *Окремим* елементом продуктивних сил стає інформація. 3. На *ранніх* етапах розвитку капіталізму робітники були з *низьким* рівнем освіти. 4. Нині робітники мають *високий* рівень освіти. 5. Системі продуктивних сил характерні свої *внутрішні* закони розвитку. 6. Продуктивні сили виражають відношення людини до природи, *спільні* для всіх способів виробництва. 7. *Зовнішні* умови теж впливають на розвиток виробництва.

Завдання 4. Прочитайте речення. Виділені слова замініть синонімами.

Слова для заміни: головний, завжди, еволюція, сьогоднішній, потребує, інтелектуальний, сьогодні, збільшення, трансформація.

1. *Основною* продуктивною силою є людина. 2. У *сучасних* умовах до складу продуктивних сил включають також науку. 3. У процесі історичного *розвитку* продуктивні сили *постійно* збагачуються новим

змістом. 4. *Нині* робітники мають високий рівень освіти, кваліфікації. 5. Сучасний етап автоматизації *вимагає* більшого використання фізичних і розумових здібностей робочої сили. 6. Продуктивні сили забезпечують *перетворення* речовин природи до потреб людей. 7. Вони визначають *зростання* продуктивності праці.

Завдання 5. Прочитайте фрагмент тексту. Знайдіть та запишіть речення, які містять основну інформацію. Поставте до них запитання.

До складу продуктивних сил входять засоби виробництва і люди. Основною продуктивною силою є людина. Предмети праці входять до складу продуктивних сил і використовуються як джерела енергії. До структури продуктивних сил належать також сили природи: вітер, сонце, вода.

Завдання 6. Прочитайте текст. Запишіть основну інформацію. Складіть та запишіть простий питальний план тексту.

ПРОДУКТИВНІ СИЛИ

До складу продуктивних сил усіх суспільно-економічних формацій входять засоби виробництва і люди, які мають виробничий досвід і приводять у рух засоби виробництва. Основною продуктивною силою є людина. Предмети праці входять до складу продуктивних сил і використовуються як джерела енергії. До продуктивних сил належать також сили природи: вітер, сонце, вода, які використовуються людьми.

У сучасних умовах до складу продуктивних сил включають також науку, форми і методи організації виробництва. Окремим елементом продуктивних сил стає інформація. Отже, сучасні *продуктивні сили* – це складна система, що включає матеріальні й духовні, об'єктивні й суб'єктивні, суспільні й природні елементи. В процесі історичного розвитку їх склад у цілому, як і окремі елементи, постійно збагачується якісно новим змістом. На ранніх етапах розвитку капіталізму потреби виробництва задовольняли робітники з низьким рівнем освіти і кваліфікації. Нині робітники мають високий рівень освіти, кваліфікації. Сучасний етап автоматизації виробництва вимагає ще більшого використання фізичних і розумових здібностей робочої сили, її організаторських здібностей, духовних компонентів.

У результаті процесу взаємодії усіх елементів продуктивних сил вони перебувають між собою у діалектичній єдності, кількісній та якісній функціональній залежності. Системі продуктивних сил характерні свої внутрішні закони розвитку. Такими є закони переміщення функцій від особистих до матеріальних факторів виробництва. Продуктивні сили виражають відношення людини до природи, процес праці, спільні для всіх суспільних способів виробництва.

Отже, *продуктивні сили* – це фактори, які забезпечують перетворення речовин природи до потреб людей, створюють матеріальні і духовні блага і визначають зростання продуктивності суспільної праці.

Оскільки продуктивні сили виражають відношення людини до природи, то однією стороною вони повернуті до сил природи, географічного середовища, а другою – до системи економічних відносин, у складі яких виділяють техніко-економічні та соціально-економічні (тобто виробничі) відносини.

Завдання 7. Знайдіть у тексті відповіді на запитання.

1. Що є основною продуктивною силою?
2. Що називають окремим елементом продуктивних сил?
3. Чого вимагає сучасний етап автоматизації виробництва?
4. Які закони характерні системі продуктивних сил?
5. Що називається продуктивними силами?

Завдання 8. За даними фрагментами знайдіть у тексті та прочитайте речення.

1. ... у рух засоби виробництва.
2. ..., які використовуються людьми.
3. ..., суспільні й природні елементи.
4. ..., її організаторських здібностей, духовних компонентів.
5. ... для всіх суспільних способів виробництва.
6. ...та соціально-економічні (тобто виробничі) відносини.

Завдання 9. Прочитайте слова, складіть та запишіть речення. Користуйтеся текстом.

1. Людина, сила, основний, є, продуктивний.
2. До, належати, структура, продуктивні сили, вітер, сонце, вода, сили природи.
3. Робітники, нині, мати, освіта, рівень, високий.
4. Продуктивні сили, до, виражати, людина, відношення, природа.

Завдання 10. Трансформуйте питальний план у номінативний. Проаналізуйте зміни.

Завдання 11. Перекажіть текст за вашим планом.

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Власність, ж.р.	співвідношення, с.р.
галузь, ж.р.	спрямований
наявність, ж.р.	стабільність, ж.р.
необхідність, ж.р.	сукупність, ж.р.
організованість, ж.р.	суперечність, ж.р.
привласнення, с.р.	узгодження, с.р.

Завдання 2. Знайдіть спільнокореневі слова, охарактеризуйте їх (значення, частина мови, особливості написання).

Власність, система, необхідність, організація, суперечка, господар, єдність, власник, організований, розум, власний, системність, необхідність, організатор, розуміти, поєднання, суперечність, господарський, системний, привласнити, підсистема, необхідно, організаторський, суперечити, господарювати, розуміння, організованість, з'єднувати, розумний, господарство.

Завдання 3. Згадайте, що означає вираз “інтелектуальна власність”? Поясніть, яке відношення до інтелектуальної власності мають документи *патент, ліцензія*.

інтелектуальний = розумовий

Завдання 4. Прочитайте речення. Виділені слова замініть синонімами.

Слова для заміни: частина, об'єднання, виконується, домінувати, в першу чергу.

1. Система – це *сукупність* певних елементів або підсистем. 2. Регулювання економічної діяльності *здійснюється* за допомогою господарського механізму. 3. Найскладніша *підсистема* економічної системи – виробничі відносини. 4. У сільському господарстві можуть *переважати* приватні форми власності. 5. Форма власності *відповідає, насамперед*, інтересам людини.

Завдання 5. Прочитайте слова. Знайдіть та запишіть антоніми.

Система	простий
виробництво	неоднаковий
колективний	спільний
складний	приватний
окремий	хаос
однаковий	споживання

Завдання 6. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Економічна система – це сукупність усіх (види) економічної діяльності. 2. Основним (елемент) економічної системи є продуктивні сили. 3. Відносини (власність) домінують у (сфера) виробництва. 4. Стабільність та організованість сучасної (економічна система) залежить від форм власності. 5. Раціональне співвідношення між (окремі) підсистемами залежить від (господарський механізм).

Завдання 7. Прочитайте текст. Знайдіть та запишіть основну інформацію у формі конспекту.

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Система – це сукупність певних елементів або підсистем і зв'язків між ними, якій характерні організованість, інтеграція, загальна мета. *Економічна система* – це сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл і споживання товарів та послуг, а також на регулювання такої діяльності.

Основними елементами економічної системи є: а) продуктивні сили; б) техніко-економічні відносини; в) виробничі відносини або відносини власності. Регулювання економічної діяльності здійснюється за допомогою господарського механізму. Отже, четвертим основним елементом економічної системи є її господарський механізм. Кожний із названих елементів – це складна підсистема, що складається з певних компонентів, частин. Вона розвивається за спільними для всієї економічної системи законами.

Найскладніша підсистема економічної системи – виробничі відносини або відносини власності. Їх окремими елементами є відносини між людьми у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання. Відносини власності – це відносини між людьми з приводу *привласнення*: а) робочої сили; б) засобів виробництва; в) досягнень науки у формі патентів, ліцензій, інших видів інтелектуальної власності; г) інформації; д) результатів використання сучасних форм і методів організації виробництва; е) послуг.

Стабільність сучасної економічної системи залежить від форм власності, кожна з яких відповідає вимогам розвитку продуктивних сил, насамперед інтересам основної продуктивної сили – людини. Природа людини зумовлює необхідність поєднання в економічній системі приватної і колективної форм власності. Співвідношення приватної і колективної форм власності неоднакове у різних галузях та сферах економіки. Так, у сільському господарстві та сфері послуг можуть переважати приватні форми власності, в основних галузях промисловості – колективні форми.

Раціональне співвідношення між окремими підсистемами залежить від *господарського механізму*, який є, по-перше, механізмом використання економічних законів; по-друге, механізмом розв'язання суперечностей економічної системи; по-третє, функцією реалізації відносин власності і, по-четверте, механізмом узгодження економічних інтересів. Таким чином, *предметом економічної теорії* можна вважати вивчення економічної системи, законів її розвитку та функціонування.

Завдання 8. Дайте відповіді на запитання.

1. Що таке система?
2. Що називається економічною системою?
3. Чим регулюється економічна діяльність?
4. Яка підсистема економічної системи найскладніша?
5. Які відносини домінують у сфері виробництва?
6. Від чого залежить стабільність економічної системи?
7. Які функції виконує господарський механізм?

Завдання 9. Знайдіть у тексті та закінчіть речення.

1. Їх окремими елементами є ... 2. Основними елементами економічної системи є ... 3. Якщо розглядати відносини власності ... 4. Природа людини зумовлює необхідність ... 5. Співвідношення приватної і колективної форм...

Завдання 10. Подумайте та скажіть, чому природа людини потребує поєднання в економічній системі двох форм власності – приватної та колективної? Чи завжди це правильно?

Завдання 11. Перекажіть текст за планом. Використовуйте ваші записи.

План

1. Економічна система.
2. Основні елементи економічної системи.
3. Виробничі відносини.
4. Господарський механізм.
5. Предмет економічної теорії.

ЕКОНОМІЧНІ ЗАКОНИ

Завдання 1. Прочитайте слова. З'ясуйте їх значення і запишіть.

Боротьба, ж.р.	пропозиція, ж.р.
вартість, ж.р.	риса, ж.р.
діяльність, ж.р.	розвиток, ч.р.
зв'язок, ч.р.	свідомість, ж.р.
зміст, ч.р.	суперечність, ж.р.
монополія, ж.р.	сутність, ж.р.
передумова, ж.р.	форма, ж.р.
попит, ч.р.	

діяльність $\neq$ бездіяльність

Завдання 2. Прочитайте групи спільнокорених слів. Уточніть значення, охарактеризуйте відмінність.

1. Діяти, діяльність, діяти. 2. Умова, передумова, умовний, безумовно. 3. Форма, формальний, формувати. 4. Об'єкт, об'єктивність, об'єктивно, об'єктивний. 5. Свідомість, свідомий, свідомо. 6. Різний, різниця, відрізнятись. 7. Лежати, залежати, протилежний, належати. 8. Рости, зростати, зростання.

Завдання 3. До прикметників доберіть спільнокореневі абстрактні іменники.

Зразок: вічний – вічність

Глибинний, однорідний, протилежний, реальний, об'єктивний, свідомий, специфічний, сталий, стихійний, суттєвий, конкурентний, тимчасовий.

сталий = постійний

Завдання 4. Утворіть та запишіть прикметники. Уточніть їх значення. Назвіть антоніми.

Держава	– ...	монополія	– ...
діяльність	– ...	початок	– ...
кількість	– ...	бездіяльність	– ...
конкурент	– ...	суспільство	– ...
колектив	– ...	суб'єкт	– ...
матеріал	– ...	якість	– ...
об'єкт	– ...	особа	– ...
ранок	– ...	бідняк	– ...
багач	– ...	вечір	– ...

Завдання 5. Прочитайте словосполучення. Знайдіть та запишіть антоніми. Уточніть їх значення.

Велика <i>кількість</i>	<i>свідома</i> діяльність людей
<i>основний</i> закон	<i>постійна</i> робота
<i>зростання</i> економіки	великий <i>попит</i>
цікавий <i>зміст</i>	перша <i>частина</i> підручника
<i>виробництво</i> товарів	<i>другорядне</i> значення
<i>ціле</i> число	гарна <i>форма</i>
реальна <i>пропозиція</i>	<i>занепад</i> системи
<i>тимчасовий</i> закон	висока <i>якість</i> товарів
<i>стихийний</i> ринок	<i>споживання</i> продуктів

Завдання 6. Прочитайте речення. Виділені слова замініть синонімами.

Слова для заміни: значно, головні, не завжди, в першу чергу, стадія.

1. Сутність – це комплекс зв’язків, які визначають **основні** риси матеріальної системи. 2. Сутність досліджується **насамперед** через категорію суперечності. 3. Економічні закони діють **невічно**. 4. На сучасному етапі **розвитку** капіталізму основною формою власності є колективна власність. 5. Економічні закони **істотно** відрізняються від законів природи.

однорідний ≠ різнорідний

Завдання 7. Уточніть значення дієслів. Складіть словосполучення.

Відрізнитися <i>чим</i>	(форма і зміст); <i>від чого</i> (закони природи);
відобразити <i>що</i>	(внутрішні зв’язки);
залежати <i>від чого</i>	(свідомість людей; об’єктивні умови);
скасувати <i>що</i>	(рішення, закони);
створити <i>що</i>	(умови, партія);
належати <i>до чого</i>	(система, група, третій тип законів).

Завдання 8. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі. Назвіть відмінки.

глибинний ≠ поверхневий

1. Закон – це сталі й істотні зв’язки між (протилежні сторони) матеріальної системи. 2. Економічні закони істотно відрізняються від (закони природи). 3. На початкових (етапи) розвитку суспільства закони реалізуються через діяльність (люди). 4. Держава може створювати передумови для розвитку (об’єктивні закони). 5. Економічні закони залежать від (свідома діяльність) людей. 6. До системи (економічні закони) належать чотири їх типи. 7. До (третій тип) належать специфічні економічні закони.

Завдання 9. Прочитайте текст. Знайдіть та запишіть основну інформацію.

ЕКОНОМІЧНІ ЗАКОНИ

Закон і сутність, як відомо, поняття однорідні. *Сутність* – це комплекс необхідних зв'язків і відносин, які визначають основні риси, особливості й тенденції розвитку певної матеріальної системи. Сутність, як і закон, розкриває лише глибинні, сталі, необхідні форми зв'язку. Сутність, а отже й закон, можуть бути дослідженні лише через всі інші категорії діалектики (кількість і якість, зміст і форму, ціле й частину тощо), насамперед через категорію суперечності.

Закон – це внутрішньо необхідні, сталі й істотні зв'язки між протилежними сторонами, властивостями явищ, процесів, елементів матеріальної системи.

Економічні закони, як і закони природи, мають об'єктивний характер. Проте вони істотно відрізняються від законів природи, бо виникають і функціонують лише в процесі економічної діяльності людей – у виробництві, розподілі, обміні та споживанні. Крім цього, економічні закони, на відміну від законів природи, діють невічно. Більшість із них має тимчасовий характер.

Класифікація економічних законів. На початкових етапах розвитку капіталістичного суспільства економічні закони реалізуються через діяльність людей, через конкурентну боротьбу. На сучасному етапі розвитку капіталізму основною формою капіталістичної власності є колективна (монополістична, державна та ін.).

Держава не може скасувати об'єктивні економічні закони, але може створювати передумови для розвитку об'єктивних законів. Це досягається, по-перше, вдосконаленням права власності, господарського механізму; по-друге, за допомогою державного управління. Отже, економічні закони не залежать від свідомості людей, але залежать від їх свідомої діяльності.

До системи економічних законів належать чотири їх типи.

Перший тип – *загальні економічні закони*, тобто закони, характерні всім суспільним способам виробництва (закон зростання продуктивності праці, закон економії робочого часу тощо). Загальні економічні закони відображають внутрішні, необхідні, сталі й суттєві зв'язки, характерні технологічному способу виробництва.

Другий тип економічних законів – це *закони, які діють у декількох суспільно-економічних формаціях*: закон вартості, закон попиту і пропозиції. Такі закони відображають внутрішні, необхідні, сталі й суттєві зв'язки, властиві декільком технологічним способам виробництва. Це особливі економічні закони.

До третього типу належать *специфічні економічні закони*, тобто закони, характерні лише для одного суспільного способу виробництва. Найважливіший серед них – основний економічний закон.

Четвертий тип економічних законів – це закони, що діють лише на одній із стадій суспільного способу виробництва (наприклад, закон породження монополії, який діє на вищій стадії розвитку капіталізму).

Завдання 10. Дайте відповіді на запитання. Користуйтеся вашими записами.

1. Що таке сутність?
2. Через які категорії можна дослідити сутність?
3. Що називається законом?
4. Як відрізняються економічні закони від законів природи?
5. Як створюються передумови для розвитку об'єктивних законів?
6. Скільки типів економічних законів існує?
7. Які закони належать до другого типу?
8. До якого типу належить *основний економічний закон*?

Завдання 11. Складіть та запишіть речення.

1. Комплекс, це, необхідний, сутність, зв'язки і відносини.
2. Мати, характер, економічні закони, об'єктивний.
3. Невічно, діяти, закони, економічні.
4. Існувати, економічні закони, типи, чотири.
5. Належати, до, тип, третій, специфічні економічні закони.

Завдання 12. Перекажіть текст за планом. Користуйтеся вашими записами.

План

1. Закон і сутність.
2. Держава та економічні закони.
3. Чотири типи економічних законів.
4. Найважливіший економічний закон.

КЛАСИЧНА ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Відкриття, с.р.	засновник, ч.р.
відтворення, с.р.	заслуга, ж.р.
водночас	недолік, ч.р.
джерело, с.р.	лад, ч.р.
дохід, ч.р.	обіг, ч.р.

засновник = фундатор

Завдання 2. Прочитайте словосполучення, поясніть, що вони означають. Уточніть значення виділених прикметників.

Валовий дохід; двоїстий характер праці; заробітна плата; оборотний капітал; саморегульована система; сукупний суспільний продукт.

Завдання 3. Утворіть та запишіть словосполучення. З'ясуйте значення дієслів.

Вважати <i>чим</i>	(вічний лад, засіб виробництва);
втручатися <i>у що</i>	(економіка, політика);
забезпечувати <i>що</i>	(ринок, країна); <i>чим</i> (продукти);
започаткувати <i>що</i>	(теорія, класична політична економія);
розвивати <i>що</i>	(освіта, виробництво, інфраструктура);
розмежувати <i>що</i>	(основний і оборотний капітали);
стверджувати <i>що</i>	(теорія, принципи).

Завдання 4. Прочитайте слова та словосполучення. Знайдіть та запишіть синоніми. Уточніть їх значення.

Водночас	наблизитися
досягнення	треба сказати, що...
дохід	заснувати
започаткувати	система
лад	здобуток
підійти близько	разом з тим
слід зазначити, що...	прибуток

наблизитися ≠ віддалитися

Завдання 5. Провідмінійте та запишіть словосполучення.

Н. об'єктивний характер; людська діяльність; велике місто.
... ..

Завдання 6. Прочитайте слова, знайдіть та запишіть антоніми.
З виділеними словами складіть та запишіть речення.

Перший, конкретний, близько, *попит*, *виробництво*, розвиток, останній, абстрактний, важливий, об'єктивний, заважати, нерівність, недолік, пропозиція, далеко, суб'єктивний, *споживання*, внутрішній, *занепад*, допомагати, рівність, перевага.

Завдання 7. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі. Вкажіть відмінки.

1. Класичній (політична економія) належить ряд важливих наукових відкриттів. 2. Класики започаткували теорію (трудова вартість). 3. Вони досліджували доходи (основні класи) буржуазного суспільства. 4. А. Сміт стверджував, що закони лише заважають (економічна система). 5. Д. Рікардо звернув увагу на нерівність між (заробітна плата) робітника і (продукт) його праці. 6. Вони вважали капітал (засоби) виробництва. 7. Капіталістичний спосіб виробництва вони вважали (вічний лад).

Завдання 8. Прочитайте текст. Складіть та запишіть простий питальний план тексту.

КЛАСИЧНА ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

Цей напрям світової економічної думки розвивався до першої половини XIX ст. Його засновники – У. Петі (Англія), П. Буагільбер (Франція), які започаткували теорію трудової вартості. Дальшого розвитку класична політична економія набула у працях фізіократів Ф. Кене та А. Р. Ж. Тюрбо (Франція). Найвище її досягнення – праці англійських економістів А. Сміта та Д. Рікардо. Класичній політичній економії належить ряд важливих наукових відкриттів. Класики започаткували теорію трудової вартості, згідно з якою людська діяльність є *єдиним джерелом вартості*. Вони досліджували доходи основних класів буржуазного суспільства, механізм конкуренції, кредиту, грошового обігу.

Класична політична економія вперше поставила проблему економічних законів, досліджувала їх об'єктивний характер, механізм дії, необхідність використання цих законів у господарській практиці та політиці. А. Сміт чітко розмежував *валовий і чистий національний дохід, основний і оборотний капітали*. Ринок він розглядав як саморегульовану систему. Держава не повинна втручатися в діяльність ринку, а лише створювати загальні умови виробництва й розвивати освіту, будувати дороги, мости, забезпечувати зв'язок. Тому А. Сміт стверджував, що закони лише заважають економічній системі.

Заслугою Д. Рікардо було те, що він звернув увагу на двоїстий

характер праці, нерівність між заробітною платою робітника і продуктом його праці. У вченні Д. Рікардо знайшла своє відображення теорія додаткової вартості.

Основні недоліки класичної школи політичної економії такі: а) при аналізі відтворення суспільного капіталу А. Сміт не аналізує постійний капітал. Вартість сукупного суспільного продукту він звів лише до величини заробітної плати і прибутку; б) Д. Рікардо визначив вартість товару через механізм попиту і пропозиції; в) хоча обидва вони близько підійшли до розуміння вартості товару *робоча сила*, але не змогли науково обґрунтувати цю категорію; г) внаслідок цього А. Сміт та Д. Рікардо вважали капітал засобами виробництва; д) класична школа політичної економії не змогла виділити найбільш абстрактну та найбільш загальну форму капіталістичного способу виробництва – форму вартості продуктів праці. Водночас слід зазначити, що класична школа хотіла з'ясувати внутрішній зв'язок в економічній науці; е) предметом політичної економії представники цієї школи вважали науку про багатство; ж) капіталістичний спосіб виробництва вони вважали вічним ладом, тобто не розглядали його відповідно до вимог принципу історизму.

Завдання 9. Знайдіть у тексті та закінчіть речення.

1. Найвище її досягнення ... .
2. Класична політична економія ... .
3. Держава не повинна втручатися в ... .
4. У вченні Д. Рікардо ... .
5. Водночас слід зазначити ... .

Завдання 10. Знайдіть у тексті відповіді на запитання.

1. Яку теорію започаткували класики політичної економії?
2. Яку проблему досліджувала класична політична економія?
3. Що розмежував А. Сміт?
4. Що не повинна робити держава (на думку А. Сміта)?
5. На що звернув увагу Д. Рікардо?

Завдання 11. Прочитайте слова і поясніть, що в них спільного. Які з них є антонімами?

Межа, обмежити, розмежувати, обмеження.

Завдання 12. Перекажіть текст за вашим планом.

НЕОКЛАСИЧНА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Винагорода, ж.р.
виникнення, с.р.
втручання, с.р.
затрата, ж.р.
корисність, ж.р.
передусім
перехід, ч.р.

підприємець, ч.р.
представник, ч.р.
прихильник, ч.р.
рівновага, ж.р.
течія, ж.р.
третина, ж.р.

рівновага = баланс

передусім = насамперед

Завдання 2. Утворіть словосполучення. Запишіть їх.

дієслово + знахідний відмінок

дієслово + орудний відмінок

Характеризувати *що*
характеризуватися *чим*
пояснювати *що*
пояснюватися *чим*
вимірювати *що*
вимірюватися *чим*

(економіка, епоха);
(активне втручання держави);
(економічні закони);
(економічні закони);
(величина вартості);
(гранична корисність).

Завдання 3. Знайдіть антоніми.

Активний
внутрішній
діяльність
західний
останній
продавець
прихильник
різний

противник
покупець
східний
однаковий
бездіяльність
перший
зовнішній
пасивний

Завдання 4. До дієслів доберіть спільно-кореневі іменники та запишіть їх.

Зразок: читати – читання
ділити – ділення

– анн –

Використовувати – ...
вимірювати – ...
втручатися – ...

– енн –

виникати – ...
виробляти – ...
досліджувати – ...

Завжди Вам раді!

Всю сукупність течій, шкіл західної економічної думки можна умовно згрупувати в такі три основні напрями: а) неокласична економічна теорія; б) інституціонально-соціологічний напрям або інституціоналізм; в) кейнсіанство.

Об'єкт дослідження неокласичної економічної теорії – поведінка Homo economicus – “людини економічної”, що як продавець робочої сили, споживач чи підприємець намагається максимально збільшувати свій дохід, звести до мінімуму затрати. Ця теорія виникла в 70-ті роки XIX ст. Її засновники – відомі австрійські економісти К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк, англійський науковець У. Джевонс і швейцарський економіст Л. Вальрас та ін.

Основною категорією аналізу прихильники неокласичної економічної теорії вважають корисність, протиставляючи її теорії трудової вартості. Вартість товару вони визначають корисністю останнього, найменш потрібного предмета споживання, тобто граничною корисністю. Загальні принципи концепції “граничної корисності” були розвинуті С. Вікселем та Дж. Б. Кларком. Двома її напрямками є *маржиналізм* та *монетаризм*.

Згідно з концепцією “граничної корисності” вартість є результатом виробничої діяльності, в ході якої кожний з виробничих факторів (праця, земля, капітал) вносять свій внесок в її утворення, а величина вартості вимірюється граничною корисністю одного з цих факторів при незмінній величині двох інших. Представники неокласичної економічної теорії також висунули теорію загальної економічної рівноваги, згідно з якою механізм вільної конкуренції забезпечує “справедливу винагороду кожного з факторів виробництва і повне використання економічних ресурсів”. Ця теорія найбільшого розвитку набула в працях англійських економістів А. Маршалла й А. Пігу.

Завдання 9. Дайте відповіді на запитання. Користуйтеся текстом.

1. Коли починається перехід капіталізму у вищу стадію розвитку?
2. Як називають цю стадію представники різних напрямів економічної теорії?
3. Що є об'єктом дослідження неокласичної економічної теорії?
4. Коли виникла ця теорія?
5. Що є основною категорією неокласичної теорії?
6. Яка теорія набула найбільшого розвитку в працях англійських економістів А. Маршалла й А. Пігу?

Завдання 10. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

КЕЙНСІАНСТВО ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

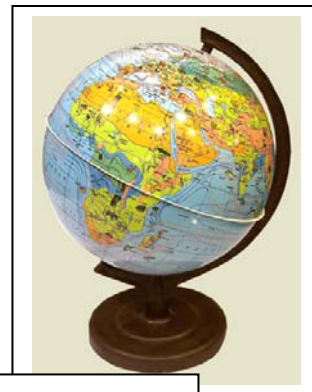
Безробіття, с.р.	інвестиція, ж.р.
бюджет, ч.р.	нагромадження, с.р.
виплата, ж.р.	напруженість, ж.р.
гострота, ж.р.	обсяг, ч.р.
зайнятість, с.р.	підприємство, с.р.
здешевлення, с.р.	стимулювання, с.р.

Завдання 2. Прочитайте та порівняйте слова. З'ясуйте їх значення. Зверніть увагу на структуру слів.

Глобальний – глобалізація	ціна – знецінення
ділення – розподіл – перерозподіл	ціна – ціноутворення
робота – безробіття	гострий – гострота
плата – безплатний	напруга – напруженість
дешевий – здешевлення	широкий – розширення

Завдання 3. Знайдіть та запишіть синоніми.

Глобальний	об'єднаний
зростання	унікальний
послідовник	баланс
провідний	всесвітній
рівновага	збільшення
рідкісний	основний
скупний	прихильник

Глобус, глобальний, глобалізація ...

Завдання 4. Провіднійте та запишіть словосполучення.

Н. основний напрям; вільна конкуренція; державне регулювання
... ..

Завдання 5. Утворіть та запишіть словосполучення. Уточніть значення дієслів.

чистий ≠ брудний

Збільшувати <i>що</i>	(напруга, інвестиції);
здешевлювати <i>що</i>	(кредит, товари);
наблизитися <i>до чого</i>	(мета, стадіон);
обґрунтувати <i>що</i>	(теорія, наукова пропозиція);
оперувати <i>чим</i>	(інструменти, категорії);
послабити <i>що</i>	(економіка, інфляція);
прискорити <i>що</i>	(розвиток, процеси).

випадок в економіці. Щоб наблизитися до неї, необхідно насамперед регулювати попит шляхом підвищення ефективності інвестиційних процесів з боку підприємств і держави. Розширення функцій держави, на думку Кейнса, необхідні для боротьби із зростанням безробіття, кризами, за раціональне використання трудових ресурсів. Збільшення приватних інвестицій держава повинна регулювати здешевленням кредиту. Від загальної суми інвестицій залежить обсяг національного доходу, зростання зайнятості, урівноваження попиту і пропозиції.

Прихильники Кейнса виступали за активізацію процесів перерозподілу національного доходу, збільшення соціальних виплат, за антикризове та антициклічне регулювання. Всі ці заходи прискорили розвиток економіки, послабили гостроту економічних криз, соціальну напруженість у суспільстві. Водночас таке стимулювання попиту призвело у 70-ті роки до високого рівня інфляції, зростання дефіциту державного бюджету. Тому сучасні послідовники Кейнса виступають за необхідність державного регулювання сукупного попиту разом з пропозицією і доходами, посилення методів монетарного регулювання.

Посткейнсіанство – один із напрямів розвитку західної економічної науки, що розглядає теорію Кейнса лише як один із елементів нової системи економічних поглядів. Найвідомішими економістами цього напрямку є А. Лейонхувуд (США), Д. Робінзон (Англія), Л. Пазінетті (Італія) та ін. Вони критикували положення неокласичної школи, намагалися розробити таку теорію виробництва і розподілу продуктів, у якій темпи економічного зростання, норма нагромадження капіталу залежать від розподілу національного доходу між працею і капіталом.

Значну роль посткейнсіанці відводять існуванню грошей та грошово-кредитних інститутів. Інфляцію вони пояснюють особливостями монополітичного ціноутворення та іншими факторами, пов'язаними з витратами виробництва.

Завдання 10. За даними фрагментами знайдіть у тексті та прочитайте речення.

1. ... у їх взаємодії та функціональних зв'язках. 2. ... рідкісний випадок в економіці. 3. ... використання трудових ресурсів. 4. ... здешевлення кредиту. 5. ... методів монетарного регулювання.

Завдання 11. Прочитайте та поясніть значення виразів:

Нагромадження капіталу; сукупні інвестиції; рідкісний випадок в економіці; перерозподіл національного доходу; темпи економічного зростання; виступати за активізацію процесів; бути прихильником теорії.

Завдання 12. Перекажіть текст. Користуйтеся вашим планом.

власний
замкнутий
розвиток
основний
існувати
основа
дрібний

обмежений
головний
функціонувати
персональний
базуватися
примітивний
збільшуватися

замкнутий $\neq$ відкритий

розвиток $\neq$ занепад

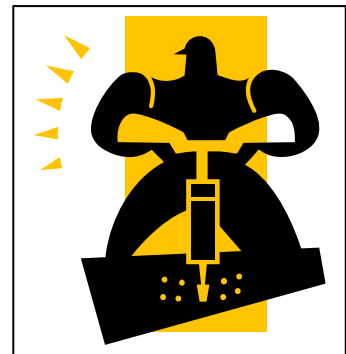
Завдання 6. Прочитайте та запишіть дієслова. З'ясуйте їх значення.
Складіть речення.

Базуватися *на чому*; виробляти *що*; ґрунтуватися *на чому*;
розвиватися *як*; розрізняти *що*; розподілятися *між ким*; опиратися *на що*;
супроводжуватися *чим*.

Завдання 7. До дієслів доберіть спільнокореневі іменники. З'ясуйте
значення слів та запишіть їх.

Виробляти
виникати
діяти
задовольняти
зростати
обмежувати
поглиблювати
працювати
розширювати
функціонувати

функціонування
розширення
виробник
працівник
виникнення
задоволення
зростання
обмеження
поглиблення
діяч

Працівник чи діяч?

Завдання 8. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній
формі.

1. Людство пройшло довгий історичний шлях (розвиток) і знало дві
основні форми організації суспільного (виробництва). 2. Першою (форма)
суспільного виробництва було натуральне господарство. 3. Продукція
розподіляється між (учасники) виробництва. 4. Товарне виробництво є
відкритою (економічний) формою господарства. 5. Товарне виробництво
розвивається за (такі) економічними законами. 6. Економічною (основа)
відокремленості виробників спочатку була приватна власність.
7. У (сучасні умови) зростає ступінь загальності (товарний) виробництва.
8. Розвинута форма товарного виробництва заснована на (велика приватна
власність). 9. Товарне виробництво є основою виникнення і розвитку
(ринкова) економіки.

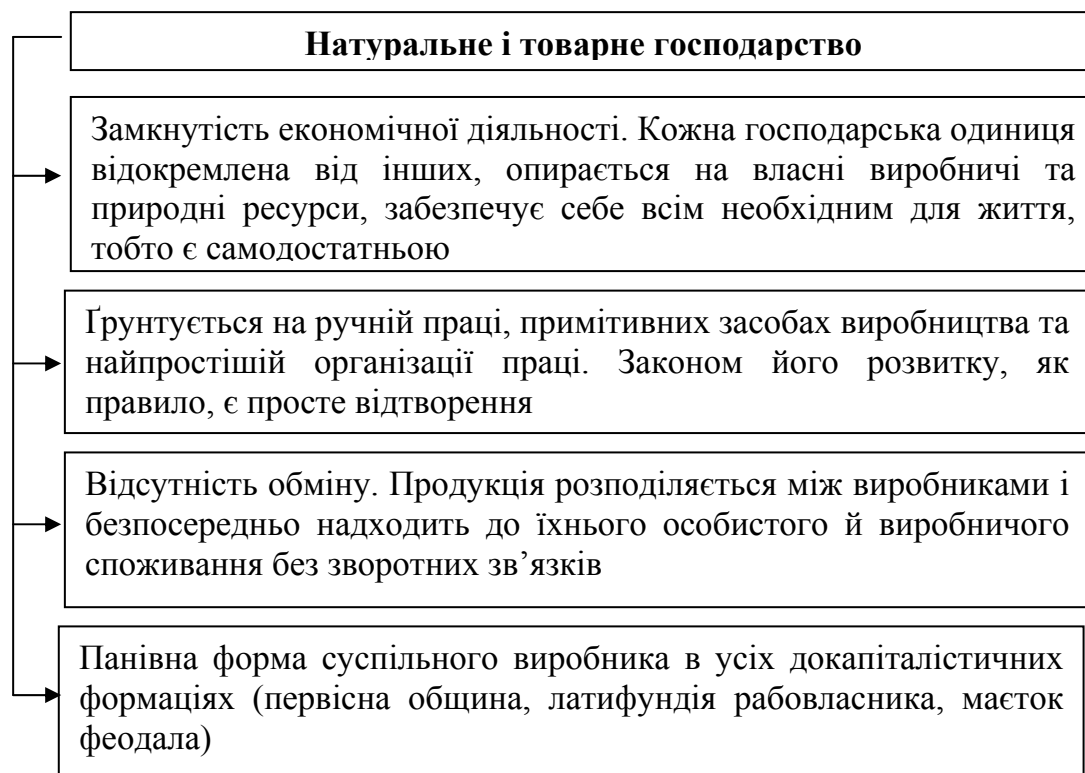

Завдання 9. Прочитайте текст. Запишіть основну інформацію.

НАТУРАЛЬНЕ І ТОВАРНЕ ВИРОБНИЦТВО

Форма суспільного виробництва – це певний спосіб організації господарської діяльності.

Людство пройшло довгий історичний шлях розвитку і знало дві основні форми організації суспільного виробництва: *натуральну і товарну*. Історично першою формою суспільного виробництва було натуральне господарство, яке мало такі основні риси:

Натуральне господарство – такий тип організації виробництва, при якому люди виробляють продукти для задоволення своїх власних потреб, тобто продукти праці не набувають товарної форми і призначені для особистого та внутрішнього господарського споживання виробниками.

Поступово на зміну натуральному господарству прийшло товарне виробництво як ефективніша форма організації суспільного виробництва.

Товарне виробництво – це така форма організації суспільного господарства, за якої продукти виробляються не для споживання їх виробниками, а спеціально для обміну, для продажу на ринку.

Товарне виробництво на відміну від натурального господарства є не замкнутою, а відкритою економічною формою господарства.

Товарне виробництво функціонує і розвивається за такими економічними законами: закон вартості, закон попиту і пропозиції, закон конкуренції, закони грошового обігу та ін.

Які причини зумовили виникнення і функціонування товарного виробництва, товарних відносин?

По-перше – наявність суспільного поділу праці, за якого відбувається спеціалізація виробників на виготовленні певних продуктів або на певних видах діяльності.

По-друге – наявність економічного відособлення виробників благ як власників. Економічною основою відокремленості суб'єктів спочатку була приватна власність на засоби виробництва, а потім і інші форми власності (колективна, акціонерна, змішана та інші).

Таким чином, дві обов'язкові передумови необхідні для виникнення і функціонування товарного виробництва – **наявність суспільного поділу праці та економічного відокремлення виробників.**

Розрізняють два типи товарного виробництва: *просте і розвинуте.*

Просте товарне виробництво – це дрібне виробництво індивідуальних ремісників і селян, що працюють на ринок. Воно було характерне докапіталістичним суспільствам.

Розвинута форма товарного виробництва – це вищий і ефективніший ступінь товарної організації господарства, заснований на великій приватній власності, найманій праці й машинній індустрії. Ця форма характерна для капіталістичного суспільства.

У сучасних умовах зростає *ступінь загальності товарного виробництва* як у рамках національних господарств, так і у всесвітньому масштабі.

Це зумовлено такими причинами:

по-перше, процесом подальшого поглиблення суспільного розподілу праці всередині національної економіки, що супроводжується виникненням нових галузей виробництв (електроніка, біотехнологія, космічна техніка, телекомунікації, інформатика та ін.);

по-друге, тенденцією розширення товарних відносин у сфері нематеріального виробництва, що спрямоване на задоволення інтелектуальних потреб людини;

по-третє, швидким зростанням чисельності населення, що викликає розширення ринку найманої праці;

по-четверте, завдяки процесу інтернаціоналізації, розширенню всесвітніх економічних зв'язків товарне виробництво дедалі більше набуває всесвітнього характеру.

Товарне виробництво є основою виникнення і розвитку ринкової економіки.

Завдання 10. Дайте відповіді на запитання.

1. Які форми суспільного виробництва знало людство?
2. Що називається натуральним господарством?
3. Що таке товарне виробництво?

4. За якими законами існує товарне виробництво?
5. Які передумови необхідні для виникнення і функціонування товарного виробництва?
6. Які типи товарного виробництва розрізняють?
7. Що є метою розвинутого товарного виробництва?
8. На чому базується розвинуте товарне виробництво?
9. Що є причинами зростання ступеня загальності товарного виробництва?

Завдання 11. Запишіть основні положення тексту за зразком.

- Зразок: 1. Людство знало дві основні форми суспільного виробництва: натуральну і товарну.
 2. ... ..

Завдання 12. Знайдіть у тексті конструкції зі словами: *по-перше*, *по-друге*, *по-третє*, ... Зверніть увагу на їх вживання у структурі тексту. Наведіть власні приклади вживання подібних конструкцій.

Завдання 13. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

Завдання 14. Розгляньте зображення та скажіть.

- У якій формі господарства використовують це знаряддя праці?
- Хто і де працює?
- Що вони роблять?
- Яка мета цього виробництва?
- Хто споживатиме вироблену продукцію?
- На якому виді праці ґрунтується це виробництво?

ТОВАР І ЙОГО ВЛАСТИВОСТІ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Благо, с.р.   прагнення, с.р.   діяльність, ж.р.   взагалі
вартість, ж.р.   ступінь, ж.р.   послуга, ж.р.   явище, с.р.

Завдання 2. Провідмініайте словосполучення. Запишіть їх.

Н.   велике благо;   висока вартість;   дорогий товар;   цікаве явище.

...   .

Завдання 3. Прочитайте дієслова. З'ясуйте їх значення. Доберіть спільнокореневі іменники.

Використовувати, задовольняти, існувати, обмінювати, оцінювати, прагнути, обмежувати, споживати, визначати.

Завдання 4. Прочитайте словосполучення. Доберіть та запишіть антоніми.

<i>Абстрактна</i> категорія	суб'єктивний характер
<i>виробник</i> продуктів	виробництво товарів
<i>довгостроковий</i> термін	одноманітність пропозиції
<i>необмежені</i> потреби	конкретний виробник
<i>об'єктивна</i> оцінка	інтереси споживача
<i>різноманітний</i> товар	короткостроковий попит
<i>споживання</i> послуг	обмеженість ресурсів

Завдання 5. Прочитайте та запишіть слова. Повторіть їх значення.

Власт...вість, зд...тність, кат...горія, прагн...ння, ос...бистий, сусп...льний, вик...ристання, т...пер...шній, куп...вля, хар...кт...ристика, в...ртість, зовн...шн...й, про...п...рція, конц...пц...я, пр...хильн...к, пон...ття, по...дн...ння, вир...ж...ння, обм...ж...ність, кор...сн...сть.

Завдання 6. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Некономічні блага надаються людині (природа). 2. Економічні блага – це блага (економічна діяльність) людини. 3. Економічне благо в умовах (товарне) виробництва набуває форми (товар). 4. Ця теорія була започаткована (класики) політичної економії. 5. У сучасній (неокласична економічна теорія) існують деякі інші підходи до (характеристика) товару. 6. Ціну можна вважати (форма) грошового вираження (вартість) й (цінність) товару. 7. Корисність показує ступінь задоволення (споживач) від того чи (інший) товару.

особистий = власний

Завдання 7. Прочитайте текст. Запишіть основну інформацію.

ТОВАР І ЙОГО ВЛАСТИВОСТІ

Основоположною категорією товарного виробництва є "товар". Однак історично та логічно цій категорії передувала категорія "благо".

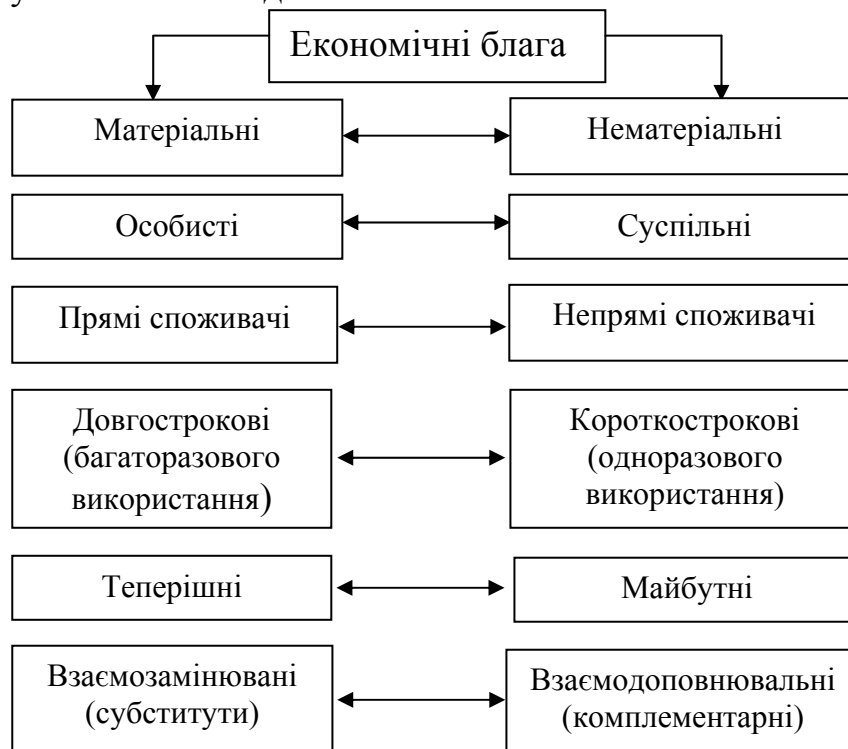
Благо – все те, що здатне задовольняти людські потреби, наприклад, плоди природи, продукти праці, послуги, будь-які явища, що задовольняють певні потреби людини, відповідають її інтересам, цілям та прагненням.

Блага поділяють на *економічні* та *неекономічні*.

Неекономічні блага надаються людині природою, тобто без прикладання її праці, у необмеженій кількості (наприклад, повітря, морська вода, сонячне тепло та ін.).

Економічні блага – це блага економічної (трудової) діяльності людини, які існують в обмеженій кількості.

Економічні блага дуже різноманітні. Залежно від критеріїв їх можна класифікувати на такі види:

Економічне благо в умовах товарного виробництва набуває форми *товару*.

Товар – це економічне благо, що задовольняє певну потребу людини і використовується для обміну (купівлі - продажу на ринку).

Згідно з класичною теорією найважливішими характеристиками товару є його *споживча вартість* і *вартість*.

Споживча вартість – це здатність товару задовольняти будь-яку потребу людини.

Оскільки товар задовольняє потреби не самого виробника, а іншої

особи, то він має не просто *споживчу вартість*, а *суспільну споживчу вартість*, тобто є споживчою вартістю для інших.

Вартість товару – це кількість суспільної праці виробника в кожному конкретному товарі.

Вартість проявляється за допомогою зовнішньої форми її відбиття – мінової вартості.

Мінова вартість є певним кількісним співвідношенням (пропорцією), в якому товар одного виду обмінюється на товар іншого виду.

Наведена вище концепція товару і його властивостей в економічній науці відома як *теорія трудової вартості*. Ця теорія була започаткована ще класиками політичної економії – Адамом Смітом і Давідом Рікардо. Згодом була завершена Карлом Марксом і його прихильниками.

Однак у сучасній *неокласичній економічній теорії* існують деякі інші підходи до характеристики товару та його властивостей. Зокрема такі поняття, як “*корисність*”, “*цінність*” та “*рідкість*” товару.

Корисність у неокласиків, на відміну від споживчої вартості, поняття чисто суб’єктивне, індивідуальне для кожної конкретної людини. Вона показує ступінь задоволення або приємності, які отримує конкретна людина від споживання того чи іншого товару або послуги.

Цінність. Люди, купуючи ті чи інші товари, тим самим *оцінюють ступінь їхньої корисності* конкретно для себе. Неокласики оцінку ступеня корисності блага індивідом подають як *цінність*. Тому цінність для них категорія суб’єктивна. Цінність має лише те, що є цінним в очах покупця, чий суб’єктивні оцінки і є основою для визначення виробленого блага як *вартості*.

Поєднання вартості й цінності та їхнє суспільне визнання відбивається в *ціні*. **Ціну можна вважати формою грошового вираження вартості й цінності товару**.

Ціна зумовлює можливість одночасного прояву інтересів виробників і споживачів.

Рідкість – характеристика економічних благ, що відображає обмеженість ресурсів для задоволення безмежних потреб суспільства. Більшу цінність мають ті блага, що обмежені, рідкісні порівняно з потребами в них.

Наприклад, вода має більшу корисність для людини, ніж діамант. Але води достатньо, а діамантів мало. Тому діаманти, корисність яких набагато менша для задоволення життєвих потреб, адже без них можна взагалі обійтися, оцінюються людьми дорожче, ніж вода.

Завдання 8. Дайте відповіді на запитання

1. Що таке благо?
2. Що називається товаром?
3. Які найважливіші характеристики товару ви знаєте?

4. Хто автори теорії трудової вартості?
5. Що таке корисність товару?
6. Чим відрізняється цінність від корисності?
7. Що виражає ціна?
8. Як характеризує товар його рідкість?

Завдання 9. Перекажіть текст. Використовуйте свої записи.

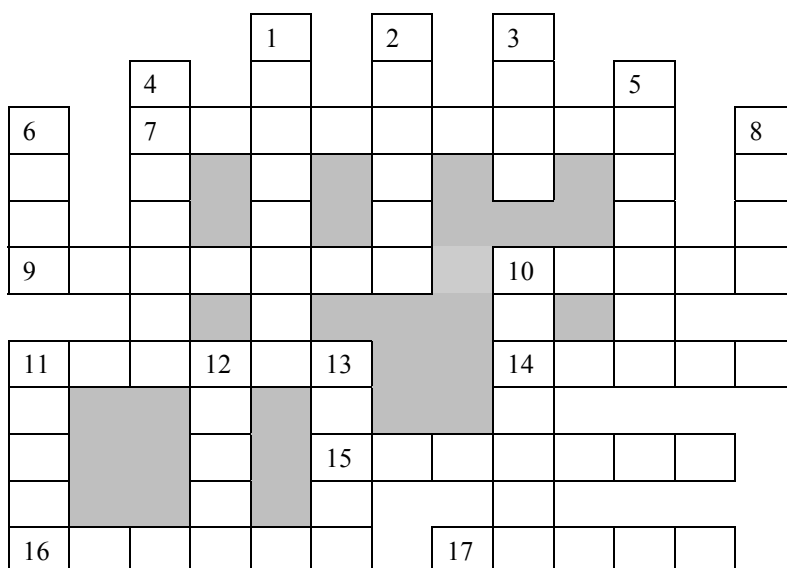
Завдання 10. Розгадайте кросворд.

По горизонталі:

7. Синонім слова “баланс”; “рівна вага” частин системи.
9. Розвиток чого-небудь; антонім слова “регрес”.
10. “Хвороба” економіки.
11. Останній знак у реченні.
14. Діяльність людини з метою створення економічних благ.
15. 1/3 частина чого-небудь.
16. Сім основних кольорів разом.
17. Результат праці людини; те, що усім нам дуже треба.

По вертикалі:

1. День тижня, наступний після “важкого дня”.
2. Об’ємна модель планети Земля.
3. Для матері – син, а для сестри – ...?
4. Усе, що навколо нас, те, що людина не може зробити своїми руками.
5. Підприємство, “сестра” заводу.
6. Швидкість розвитку чого-небудь.
8. Грошова характеристика товару в магазині.
10. Те, що перетворює звичайну людину на капіталіста.
11. Відомий економіст, засновник кейнсіанської історії.
12. Основний “продукт” пустелі.
13. Людина, яка працює в театрі і “живе” чужим життям.

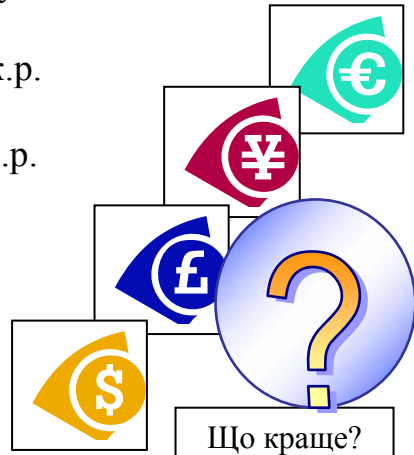

ФУНКЦІ ГРОШЕЙ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Баланс, ч.р.	нагромадження, ж.р.
вартість, ж.р.	обіг, ч.р.
еквівалент, ч.р.	обслуговування, с.р.
засіб, ч.р.	платіж, ч.р.
здатність, ж.р.	погашення, с.р.
зливок, ч.р.	представник, ч.р.
конвертація, ж.р.	проба, ж.р.
масштаб, ч.р.	скарб, ч.р.

Завдання 2. Виконайте завдання за зразком.

Зразок: економічний – економіка

баланс = рівновага

Абстрактний, вартісний, державний, загальний, західний, золотий, квартирний, купівельний, паперовий, платіжний, ринковий, світовий, срібний, суспільний, ювелірний.

незначний = малий

Завдання 3. Прочитайте словосполучення. З'ясуйте значення виділених слів. Назвіть основи, від яких вони утворені.

Дорогоцінний метал; *енергоресурси* країни; *зовнішньоторговельний* баланс; *золотомонетна* форма; *міждержавні* операції; *повноцінні* гроші.

Завдання 4. Прочитайте слова. Назвіть та запишіть антоніми.

Абстрактний, значний, повноцінний, припинити, попередній, конкретний, затрати, різноманітний, неповноцінний, суб'єкт, почати, тимчасово, наступний, стабільний, однозначно, основний, незначний, постійно, прибутки, об'єкт, одноманітний, нестабільний, неоднозначно, другорядний.

постійно = завжди

абстрактний ≠ конкретний

Завдання 5. Прочитайте дієслова, з'ясуйте їх значення. Складіть та запишіть словосполучення.

Вимірювати <i>що</i>	(температура, глибина)
використовувати <i>що</i>	(гроші, готівка, зброя, золото)
виконувати <i>що</i>	(робота, завдання, вправа)
забезпечувати <i>чим</i>	(ресурси, готівка, золото)
здійснювати <i>що</i>	(операція, обмін, функція)
нагромаджуватися <i>де</i>	(банк, ринок)
перетворюватися <i>на що</i>	(скарб, готівка, товар)
обслуговувати <i>кого</i>	(люди, покупець, споживач)

Завдання 6. Запишіть відповіді на запитання.

Скільки коштує?

- 1 гривн...
- 2 гривн...
- 1 долар...
- 3 долар...
- 1 юан...
- 4 юан...
- 6 гривн...
- 7 долар...
- 8 юан...

Завдання 7. Провідмініяйте словосполучення.

Н. ринкова економіка   грошова одиниця   світові гроші

...

...

...

...

Чому зелений?

І зелений, і бакс, і “капуста” ...

Завдання 8. Прочитайте та запишіть речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Функції грошей – це дії, які вони здійснюють у (ринкова економіка).
2. За допомогою грошей можна надати кількісного виразу всім економічним (процеси і явища).
3. У (кожна країна) грошова одиниця має (власна назва).
4. З середини ХХ століття був повністю припинений обіг (золоті гроші).
5. Функцію засобу обігу гроші виконують у формі монет і (паперові гроші).
6. Паперові гроші не мають (власна вартість).
7. Золото має (стабільна) вартість і характеризується абсолютною ліквідністю.
8. Функція світових грошей полягає в обслуговуванні (міждержавні економічні) відносин.

Завдання 9. Поясніть значення слів та словосполучень.

Скарб; коштовний скарб; золотий скарб; шукати скарб.

Духовний скарб;

Скарбниця; державна скарбниця; духовна скарбниця народу.

обслуговування = сервіс

Завдання 10. Прочитайте текст. Складіть та запишіть простий номінативний план.

ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

Функції грошей – це дії, які вони виконують у ринковій економіці.

Класична економічна теорія виділяє п'ять функцій грошей: *міри вартості, засобу обігу, засобу утворення скарбів, засобу платежу, світових грошей.*

Функція грошей як міри вартості полягає у здатності грошей вимірювати вартість усіх товарів, надаючи їй форму ціни. Гроші як міра вартості широко використовуються як рахункові, як одиниця рахування. За їх допомогою можна надати кількісного виразу всім економічним процесам і явищам. Функція грошей як міри вартості в епоху золотих та повноцінних паперових грошей реалізується через масштаб цін.

Масштаб цін – це певна вагова кількість дорогоцінного металу, яка законодавчо встановлюється державою як грошова одиниця країни та використовується для виміру товарних цін.

У кожній країні грошова одиниця має власну назву – долар, франк, марка, фунт стерлінгів, йена, гривня, юань та ін. Через масштаб цін ціни товарів встановлюються не за ваговою кількістю золота, а в національних грошових одиницях.

З середини ХХ ст. був повністю припинений обіг золотих грошей і їх конвертація на паперові гроші.

У функції засобу обігу гроші виконують роль посередника в обміні товарів і забезпечують їхній обіг.

Процес товарного обміну з участю грошей виражається формулою $T - G - T$ (товар – гроші – товар). Функція грошей засіб обігу завжди поєднується з попередньою функцією міри вартості.

Функцію засобу обігу гроші виконують у формі монет і паперових грошей.

Монета – зливочок грошового металу певної ваги, форми, проби та номіналу, узаконений державою як засіб обігу.

Паперові гроші – це знаки, символи, представники повноцінних (золотих) грошей в обігу, що наділені державною владою примусовим курсом обігу. Паперові гроші не мають власної вартості, оскільки затрати на виготовлення їх незначні, але мають купівельну спроможність.

Функція засобу платежу полягає в обслуговуванні грошима погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин.

Цю функцію гроші здійснюють як у сфері товарного обігу (продаж товару в кредит, погашення боргу), так і поза ним при погашенні різних зобов'язань (заробітна плата, сплата податків, орендна і квартирна плата, повернення позик тощо).

Функцію утворення скарбу виконують ті гроші, які виходять з обігу, нагромаджуються і перетворюються на скарб у своїй золотій або срібній формі.

Ця функція пов'язана зі здатністю золотих чи срібних грошей бути засобом *збереження вартості*, представником абстрактної форми багатства. Поряд із безпосереднім нагромадженням скарбів у золотомонетній формі відбувається нагромадження їх і в естетичній формі (ювелірні вироби, предмети розкоші з золота). Це пояснюється тим, що золото має стабільну вартість і характеризується досконалою, абсолютною ліквідністю.

Функція світових грошей полягає в обслуговуванні грошима міждержавних економічних відносин, пов'язаних з розрахунками за зовнішньоторговельні операції, наданням кредитів та іншими угодами.

Спочатку цю функцію виконувало тільки золото. У цій функції гроші виступають у трьох значеннях:

- як загальний платіжний засіб (розрахунки за зовнішньоторговельним та платіжним балансами країни);
- як загальний купівельний засіб (купівля таких товарів, як зброя, зерно, енергоресурси з негайною готівковою оплатою);
- як загальне втілення суспільного багатства нації у разі переміщення золота з однієї країни в іншу.

Сьогодні гроші виконують три основні функції: *засобу обігу, міри вартості, засобу нагромадження*.

Завдання 11. Дайте відповіді на запитання.

1. Які функції грошей виділяє класична економічна теорія?
2. У чому полягає функція грошей як міри вартості?
3. За допомогою чого реалізується ця функція грошей?
4. Що таке “повноцінні гроші”?
5. У чому полягає функція засобу платежу?
6. Які три основні функції виконують гроші сьогодні?

Завдання 12. За фрагментами знайдіть у тексті речення і запишіть їх.

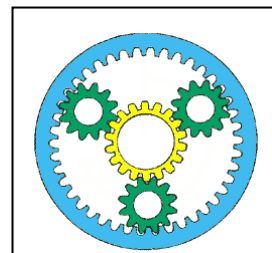
1. ..., які вони здійснюють у ринковій економіці. 2. За їх допомогою можна надати, ... 3. ..., а в національних грошових одиницях. 4. ... визначення тільки в результаті обміну товару на гроші. 5. Цю функцію гроші здійснюють ... 6. і характеризується досконалою абсолютною ліквідністю. 7. ... виконувало тільки золото.

Завдання 13. Перекажіть текст за вашим планом.

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ РИНКУ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Автономність, ж.р.	конкуренція, ж.р.
альтернативність, ж.р.	механізм, ч.р.
відповідальність, ж.р.	монополізм, ч.р.
використання, с.р.	партнер, ч.р.
застосування, с.р.	приватний
здатність, ж.р.	розшарування, с.р.
здібність, ж.р.	таємниця, ж.р.

Нефінансовий механізм

Завдання 2. Прочитайте слова. Поясніть відмінність їхніх значень.

1. Автономія – автономність. 2. Альтернатива – альтернативність.
3. Відповідь – відповідальність. 4. Здатність – здібність. 5. Механіка – механізм. 6. Конкуренція – конкурент. 7. Таємний – темний.

автономність = самостійність

Завдання 3. Провідмініайте словосполучення.

Н. фінансовий механізм; державна таємниця; мінімальні витрати
... ..

Завдання 4. Виконайте завдання за зразком.

Зразок: найновіший ← новіший ← *новий*

Найважливіший...	найбільший...
найдавніший...	найкращий...
найдовший...	найвищий...
найефективніший...	найдорожчий...
найпрогресивніший...	найцінніший...

Завдання 5. Прочитайте слова. Знайдіть та запишіть антоніми.

Виробник, виробництво, купувати, мінімальний, звуження, споживач, розширення, широкий, продавати, максимальний, споживання, попит, обмежений, вузький, пропозиція, безмежний.

Завдання 6. Складіть речення з прикметниками (завд. 5). Запишіть їх.

Завдання 7. Виконайте завдання за зразком.

Зразок: Виконувати – виконання
розширювати – розширення

Використовувати...	забезпечувати...
застосовувати...	звужувати...
знижувати...	обмежувати...

очищати...
переміщувати...
регулювати...
формувати...

передбачати...
розшаровувати...
споживати...

Завдання 8. Провідмініайте та запишіть дієслова.

Я використовую регулюю передбачаю формую
... ..

Завдання 9. Складіть речення з дієсловами (завд. 8) у формі минулого часу. Запишіть їх.

Завдання 10. Знайдіть та запишіть словосполучення. Уточніть значення дієслів.

Забезпечувати <i>кого</i> ; <i>чим</i>	(учасники ринку; потрібна інформація);
займатися <i>чим</i>	(виробництво; торгівля; економіка);
змінювати <i>що</i>	(природа; структура; програма);
інформувати <i>кого</i>	(споживач; виробник; студенти);
об'єднувати <i>кого</i> ; <i>що</i>	(учасники ринку; система);
обмежувати <i>що</i>	(конкуренція; сфера застосування).

змінювати = трансформувати

Завдання 11. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Ринок – це система економічних відносин, пов'язаних з (обмін) товарів та послуг. 2. Конкуренція є (найдавніший) стимулом економічного (розвиток). 3. Поінформованість (учасники) ринку забезпечується за рахунок використання (найпрогресивніші) технологій. 4. Ціна та цінність інформації з (розвиток) ринку зростають. 5. Автономність дій учасників ринку передбачає вільний вибір (вони) економічної поведінки. 6. Ринок спонукає (виробники) товару і послуг до зниження витрат, підвищення (якість) товарів. 7. Ринок через ціни інформує (виробник), (споживач) про те, що вигідно виробляти й купувати.

Завдання 12. Прочитайте текст. Напишіть конспект тексту.

РИСИ, СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ РИНКУ

Ринок – це система економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових і фінансово-кредитних механізмів.

Для сучасного ринку характерними є: економічна свобода, конкуренція, мобільність ресурсів, автономність дій учасників ринку,

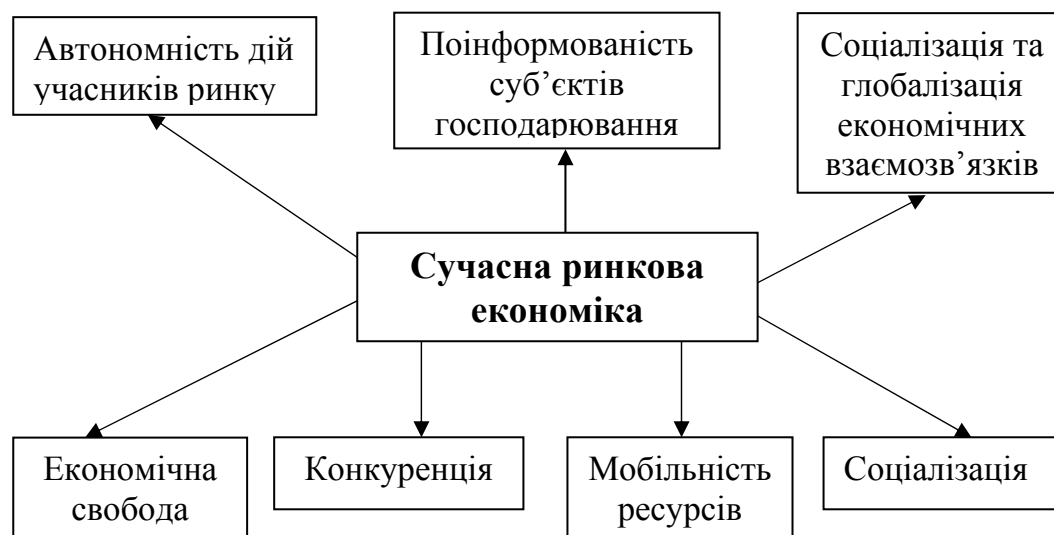
вичерпна поінформованість суб'єктів, соціалізація та глобалізація економічних зв'язків.

Економічна свобода це :

- свобода вибору сфери застосування своїх здібностей;
- свобода вибору сфери застосування свого капіталу;
- свобода вибору партнерів;
- свобода ціноутворення;
- свобода обирати міру ризиковості господарської діяльності;
- повна відповідальність за свої рішення, дії та їх наслідки.

Конкуренція означає, що тим, чим займається один із суб'єктів економіки, можуть вільно займатися і інші. Вона (конкуренція) є найдавнішим стимулом економічного розвитку і водночас в процесі еволюції породжує **монополізм**, який обмежує та деформує конкуренцію.

Умови виникнення ринкового господарства

Мобільність ресурсів означає:

- здатність працівників змінювати сферу застосування їхніх здібностей (територіальні переміщення, виконання нових функцій);
- альтернативність використання таких ресурсів, як земля та капітал, пов'язана зі зміною структури виробництва, потреб та обмеженістю ресурсів;
- розширення сфери вільного руху ресурсів пов'язане з новими транспортними та інформаційними можливостями тощо.

Поінформованість учасників ринку забезпечується за рахунок використання найпрогресивніших технологій, зокрема Інтернету, де швидко можна отримати інформацію з будь-якої точки планети.

Ціна та цінність інформації з розвитком ринку зростають.

Головними проблемами у цій галузі на сучасному етапі є:

- захист приватного життя;
- захист комерційної таємниці та секретної інформації;
- захист державної таємниці.

Найважливіші функції ринку такі.

Функція регулювання. Ринок регулює всі економічні процеси – виробництво, обмін, розподіл і споживання, визначаючи пропозиції і напрями розподілу економічних ресурсів на мікро- та макрорівні за рахунок розширення або звуження попиту й пропозиції.

Функція стимулювання. Ринок спонукає виробників товару і послуг до зниження витрат, підвищення якості та споживчих властивостей товарів.

Розподільна функція. Доходи виробників і споживачів у ринковій економіці різняться через ціни, зумовлюючи соціальне розшарування суспільства за доходами.

Функція санації. Ринок через конкуренцію очищає економічне середовище від неконкурентоспроможних господарств і підтримує найефективніші.

Алокаційна функція. Ринок забезпечує виробництво оптимальної комбінації товарів та послуг за допомогою найефективнішої комбінації ресурсів. Ефективною є така комбінація ресурсів, за якою товари та послуги виробляються з мінімальними витратами.

Інформативна функція. Ринок через ціни інформує виробника, торговця, споживача про те, що вигідно виробляти й купувати, а що – ні, скільки чого треба запропонувати, на які групи населення варто орієнтуватися у своїй господарській діяльності тощо.

Функція інтеграції. Ринок об'єднує суб'єктів економічної системи в одне ціле, сприяючи формуванню єдиного економічного простору як у межах окремої держави, так і в межах світової економіки.

Завдання 13. Дайте відповіді на запитання.

1. Що називається ринком?
2. Що характерне для сучасного ринку?
3. Що таке конкуренція?
4. Які ви знаєте принципи функціонування ринкової економіки?
5. Які економічні процеси регулює ринок?
6. Як реалізується розподільна функція?
7. У чому проявляється функція інтеграції?

Завдання 14. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

Які функції виконує цей ринок?

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І СУТНІСТЬ МОНОПОЛІЙ

Завдання 1. Прочитайте словосполучення. З'ясуйте значення виділених слів.

Монополістичні <i>тенденції</i> ;	<i>концентрація</i> виробництва;
<i>централізація</i> капіталу;	<i>виняткове</i> право;
акціонерне <i>товариство</i> ;	об'єднання <i>самостійних</i> капіталів;
<i>галузь</i> виробництва;	ринки <i>збуту</i> ;
<i>частка</i> прибутку;	<i>інтеграція</i> капіталів;
<i>багатогалузевий</i> концерн;	<i>поглинання</i> інших підприємств;
<i>рентабельна</i> компанія;	<i>різкі коливання кон'юктури</i> .

Завдання 2. Прочитайте спільнокореневі слова. Уточніть їх значення.

Поясніть відмінності.

централізація ≠ децентралізація

1. Акція, акціонер, акціонерний.
2. Монополія, монопольний, монополізація.
3. Єдність, об'єднання, об'єднаний.
4. Виготовлення, виготовляти, виготовлений.
5. Власник, власність, власний, привласнити.
6. Центр, центральний, централізація.

Завдання 3. Прочитайте слова. Назвіть та запишіть антоніми.

Більшість, виникати, виробництво, зберігати, збільшення, меншість, найкращий, зникати, основний, споживання, втрачати, перший, зменшення, позитивний, прибутковий, останній, самостійний, найгірший, найпростіший, збитковий, другорядний, негативний, залежність, найскладніший.

Завдання 4. Провідмініайте словосполучення. Запишіть їх.

Н. економічна система; комерційна самостійність; деякі монополії

... ..

Завдання 5. Утворіть та запишіть ступені порівняння прикметників.

Зразок: дорогий – дорожчий – найдорожчий

Могутній	– ...	прибутковий	– ...
простий	– ...	збитковий	– ...
дешевий	– ...	великий	– ...
цінний	– ...	основний	– ...

могутній = сильний

Завдання 6. З'ясуйте значення дієслів. Утворіть та запишіть словосполучення.

зберігати ≠ втрачати

Впливати / вплинути *на що*
втрачати / втратити *що*

(монополія, економіка);
(самостійність, ринки збуту);

зберігати / зберегти *що* (прибутки, комерційна самостійність);
привласнювати / привласнити *що* (засоби виробництва);
проникати / проникнути у *що* (інша галузь промисловості).

Завдання 7. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

негативний = поганий

1. Ринок породжує монополії та монополістичні тенденції в (економічна система). 2. Деякі монополії виникли внаслідок дій (держава). 3. Монополії проникають в усі сфери (суспільна економіка). 4. Картель – це об'єднання (декілька) підприємств однієї (галузь) виробництва. 5. Головна фірма здійснює контроль за (інші учасники) об'єднання. 6. У США і (деякі інші країни) з'явилися і почали зростати конгломерати. 7. Вони мали на меті уникнути (різкі коливання) кон'юктури ринку.

Завдання 8. Прочитайте текст. Запишіть визначення основних монополістичних об'єднань.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І СУТНІСТЬ МОНОПОЛІЙ

Ринок і ринкова економіка мають як позитивні, так і негативні риси. Однією з негативних рис є те, що ринок породжує монополії та монополістичні тенденції в економічній системі.

Монополії виникають не лише внаслідок концентрації виробництва і капіталу, а й на основі централізації виробництва і капіталу. *Централізація виробництва* – це збільшення масштабів виробництва продукції в результаті об'єднання декількох окремих підприємств в одне. *Централізація капіталу* – це збільшення розмірів капіталу внаслідок об'єднання раніше самостійних капіталів (утворення акціонерних компаній).

Деякі монополії виникли внаслідок дій держави. Так, голландській та англійській Ост-Індським компаніям на початку XVII ст. держава надала виняткове (монопольне) право на торгівлю з Індією. Ці дві компанії існували у формі акціонерних товариств.

Акціонерна форма власності за період свого розвитку набула надзвичайного поширення. У наш час кожне велике і середнє підприємство в усіх розвинутих країнах світу існує у формі акціонерного товариства.

Форми монополій і наслідки монополізації економіки. *Монополія* – це окремі наймогутніші підприємства або об'єднання кількох підприємств, які виробляють більшість певної продукції, завдяки чому впливають на процес ціноутворення і отримують високі (монопольні) прибутки.

Монополії проникають в усі сфери суспільної економіки – виробництво, обмін, розподіл і споживання. Першою монополізується сфера обігу. На цій основі виникли найпростіші форми монополістичних об'єднань – картелі та синдикати.

Картель – це об'єднання декількох підприємств однієї галузі виробництва, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва

і виготовлений продукт, виробничу та комерційну самостійність, а домовляються про частку кожного в загальному виробництві, ціну, ринки збуту.

Синдикат – це об'єднання підприємств однієї галузі промисловості, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва, але втрачають власність на виготовлений продукт, втрачають комерційну самостійність.

Трест – це об'єднання підприємств однієї або декількох галузей промисловості, учасники якого втрачають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт, виробничу і комерційну самостійність, тобто об'єднують виробництво, збут, фінанси, управління, а на суму вкладеного капіталу власники отримують акції тресту, які дають їм право брати участь в управлінні і привласнювати частку прибутку.

За допомогою механізму конкуренції інтеграція капіталів переростає у *диверсифікацію*, яка є процесом проникнення капіталу монополій однієї галузі в іншу сферу діяльності.

На основі диверсифікації виникає така сучасна основна форма монополістичних об'єднань, як *багатогалузевий концерн* – об'єднання десятків і навіть сотень підприємств різних галузей промисловості, транспорту, торгівлі, учасники якого втрачають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт, а головна фірма здійснює фінансовий контроль.

У 60-ті рр. у США і деяких інших країнах з'явилися і почали зростати *конгломерати* – монополістичні об'єднання, які утворилися внаслідок поглинання різних прибуткових підприємств. Крім бажання привласнити прибутки рентабельних компаній, конгломерати мали також на меті уникнути різких коливань кон'юнктури ринку під час криз.

Завдання 9. Дайте відповіді на запитання.

1. Чому виникають монополії.
2. Що таке “централізація капіталів”?
3. У чому суть акціонерної форми власності?
4. Що називається монополією?
5. Які основні форми монополій існують?
6. Яка мета утворення конгломератів?

Завдання 10. Закінчіть речення. Сформулюйте запитання.

1. Централізація капіталів – це ...
2. Акціонерна форма власності ...
3. У наш час кожне ...
4. Монополії проникають в усі сфери ...
5. За допомогою механізму конкуренції ...
6. Крім бажання привласнити ...

Завдання 11. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Завдання 1. Згадайте, що таке монополія? Назвіть основні риси монополії, охарактеризуйте їх. Прочитайте слова, уточніть їх значення, охарактеризуйте структуру.

Антимонopolьний, антивірусний, антивоєнний, антисоціальний, антинародний, антидержавний.

Завдання 2. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Безробіття, с.р.	привласнення, с.р.	наслідок, ч.р.
законодавство, с.р.	припинення, с.р.	рушійний
масовий	попередження, с.р.	суспільство, с.р.
обмеження, с.р.	свідомість, ж.р.	

наслідок = причина

безробіття ≠ зайнятість

Завдання 3. Прочитайте та запишіть дієслова. Уточніть їх значення. Складіть словосполучення.

Базуватися <i>на чому</i>	(теорія; ринкова економіка)
використовувати <i>що</i>	(сировина; праця робітників)
впливати <i>на що; на кого</i>	(економіка; люди)
впроваджувати <i>що</i>	(нова технологія)
забруднювати <i>що</i>	(природа; вода; атмосфера)
зазнавати <i>чого</i>	(втрати; збитки)
запобігати <i>чому</i>	(економічні кризи)
придушувати <i>що</i>	(конкуренція)
розорювати <i>що</i>	(компанія; фірма)

Завдання 4. Прочитайте спільнокореневі слова. Уточніть їх значення, охарактеризуйте відмінності значення.

1. Монополія, монополізація, монополіст, монополізувати, монополський, антимонopolьний.
2. Тотожність, ототожнення, ототожнювати.
3. Власність, власний, привласнений, привласнювати.
4. Бруд, брудний, забруднення, забруднювати.
5. Межа, обмеження, обмежений, обмежувати.

Завдання 5. Знайдіть та запишіть антоніми.

Дешевий
забруднювати
збільшувати

очищати
дорогий
прискорювати

негативний
масовий
уповільнювати

одинокий
зменшувати
позитивний

Завдання 6. Прочитайте речення. Виділені слова замініть синонімами.

1. Монополії мають *суттєві* позитивні риси. 2. Під час кризи посилюється *масове* безробіття. 3. Процес монополізації економіки має *істотні* негативні наслідки. 4. Держава *здійснює* антимонопольну політику. 5. Монополії *придушують* конкуренцію – важливу рушійну силу економічного прогресу.

Завдання 7. Прочитайте та запишіть складні слова. Назвіть основи, від яких вони утворені. Уточніть значення, складіть та запишіть речення.

Загальноєвропейський; законодавство; зловживання; антимонопольний.

істотний = значний

суттєвий = значний

Завдання 8. Провідмініяйте дієслова.

Я використовую   здійснюю   зазнаю   привласнюю
...   .

Завдання 9. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Монополії придушують (конкуренція) – важливу рушійну силу (економічний процес). 2. Монополії можуть здійснювати (перекваліфікація) робітників. 3. З метою запобігти зловживанню їх (монопольне становище) держава здійснює (антимонопольна політика). 4. У сучасних умовах в кожній (країна) діє національне законодавство. 5. Великі підприємства більш стійкі в умовах криз, що зменшує рівень безробіття і (соціальна напруга) в суспільстві.

Завдання 10. Прочитайте текст. Запишіть інформацію, яка характеризує:

- а) негативні риси монополії;
- б) позитивні риси діяльності монополій.

АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Монополії, процес монополізації економіки мають істотні негативні наслідки:

– *по-перше*, монополії придушують конкуренцію – важливу рушійну силу економічного прогресу;

– *по-друге*, вони здатні збільшувати прибутки, зменшуючи обсяг випуску продукції і підвищуючи її ціну;

- *по-третє*, уповільнюють науково-технічний прогрес;
- *по-четверте*, неправильно використовують природні ресурси та забруднюють природу;
- *по-п'яте*, розорюють малий та середній бізнес;
- *по-шосте*, монополізують засоби масової інформації (пресу, радіо, телебачення), за допомогою яких впливають на свідомість населення у необхідному їм напрямку.

Однак монополії мають і суттєві позитивні риси.

Завдяки привласненню високих прибутків монополійні структури мають більше можливостей фінансувати науково-дослідні роботи, впроваджувати новітню техніку і технологію, здійснювати перекваліфікацію працівників. Крім того, великі підприємства можуть виробляти дешеву і якісну продукцію. Великі підприємства більш стійкі в умовах криз, що зменшує рівень безробіття і соціальну напругу в суспільстві.

Тому сучасна економічна наука вважає, що не можна ототожнювати поняття “монополія” з поняттям “велике підприємство”. Монополією слід вважати лише те підприємство, яке використовує *ринкову владу* – диктує ціни на ринку, придушує конкуренцію і здійснює інші негативні дії. Проти таких підприємств-монополістів з метою запобігти зловживанню їх монополійним становищем держава здійснює *антимонopolьну політику*.

Антимонopolьна політика – комплекс заходів, розроблених і впроваджених у багатьох країнах світу, спрямованих на припинення, попередження й обмеження діяльності монополій, а також створення відповідного законодавства.

У сучасних умовах в кожній країні Європейського Союзу діє національне конкурентне законодавство, скоординоване із загальноєвропейським. Конкурентна політика ЄС має регулятивний характер, тобто спрямована проти негативних монополістичних дій.

Протягом останніх років конкурентна політика та конкурентне законодавство ЄС зазнали істотних змін порівняно з початком 60-х років ХХ ст., коли формувалася загальноєвропейська політика у сфері конкуренції. Нові підходи до конкурентної політики базуються на новому – більше економічному, ніж правовому – підході до змісту конкуренції та конкурентних відносин.

Завдання 11. Скажіть, що таке антимонopolьна політика держави? Чому вона необхідна?

Завдання 12. Перекажіть текст. Використовуйте ваші записи.

Завдання 13. Охарактеризуйте сучасну економіку вашої країни. Які процеси відбуваються у світовій економіці? Чи можна їх назвати позитивними?

ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВИДИ

Завдання 1. Прочитайте слова, з якими ви познайомилися на попередніх заняттях. З'ясуйте, що вони означають.

Абстр...ктний, безр...бітний, бл...го, б...джет, варт...сть, від...соблення, вин...города, дж...рело, зайн...тість, з...сновник, затр...та, зр...стання, інв...стиція, п...пит, потр...ба, рівн...вага, розш...рення, спож...вання, суп...реченість, фін...нси.

Завдання 2. До виділених слів (завдання 1) доберіть антоніми.

Завдання 3. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Дослідницький	ланка, ж.р.
залучення, с.р.	первинний
зосереджений	розмежування, с.р.
комбінування, с.р.	спеціалізація, ж.р.
кооперація, ж.р.	сукупність, ж.р.

Завдання 4. Провідмініяйте словосполучення.

Н. будь-яка країна; основний критерій; комунальне підприємство

... ..

будь-який = який-небудь

Завдання 5. Прочитайте слова. Прокоментуйте їх значення. Згадайте, як вони називаються. Наведіть приклади їх вживання у мовленні.

Будь-хто, будь-що; хто-небудь, що-небудь; будь-який, який-небудь; хтось, щось.

хтось = будь-хто

щось = що-небудь

Завдання 6. Запишіть словосполучення. З'ясуйте значення дієслів.

Вступати / вступити у відносини з *ким*; *чим* (працівники; підприємства);
забезпечувати / забезпечити *чим* (товари; послуги);
залежати від *чого*; *кого* (поділ праці; людина);
здійснювати / здійснити *що* (комерційна діяльність; наукова робота);
наймати / найняти *кого* (робітники; працівники; робоча сила);
належати *кому* (сім'я; окремих власник; група власників).

Завдання 7. Провідмініяйте дієслова.

Я існувати здійснювати забезпечувати робити

... ..

Завдання 8. Прочитайте речення. Виділені слова замініть синонімами.

1. Підприємство – це *основна* ланка народного господарства.
2. Підприємство *здійснює* комерційну діяльність. 3. На підприємстві *зосереджена* певна сукупність продуктивних сил. 4. Кожне підприємство здійснює виробничу діяльність з метою отримання *доходу*. 5. Основний критерій *розмежування* підприємств – тип власності. 6. Відповідно до цього критерію *функціонують* такі види підприємств. 7. Індивідуальні підприємства засновані на приватній власності фізичної особи та її *особистій* праці.

Слова для заміни: розподіл, виконувати, сконцентрована, існувати, власний, прибуток, головний.

Завдання 8. Назвіть та запишіть антоніми.

Більшість
головний
бідний
власник
окремий
особистий
поєднання
різний

однаковий
поділ
колективний
спільний
меншість
другорядний
багатий
працівник

Завдання 9. Прочитайте текст. Запишіть основну інформацію.

ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВИДИ

Внаслідок суспільного поділу праці народне господарство будь-якої країни поділяється на окремі сфери, галузі. Кількість галузей залежить від глибини суспільного поділу праці.

Підприємство – це основна ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво більшості товарів і послуг, здійснює науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою привласнення доходу (прибутку).

Як у первинній ланці народного господарства на підприємстві зосереджена певна сукупність продуктивних сил (засобів праці, працівників, землі, сировини та ін.) та відносин власності. Суб'єктами відносин власності є саме підприємство як юридична особа, його працівники. Кожне підприємство вступає у відносини з іншими підприємствами (купуючи потрібні вироби, сировину, надаючи й отримуючи послуги), з державою (сплачуючи податки до бюджету та ін.), з банками (отримуючи кредити та сплачуючи проценти за них).

Підприємство вступає у відносини кооперації, спеціалізації, комбінування з іншими підприємствами, тобто є важливою ланкою техніко-економічних відносин.

На підприємствах відбувається поєднання працівників із засобами виробництва, причому від характеру такого поєднання значною мірою залежить тип підприємства. Якщо, наприклад, засоби виробництва належать окремому власнику або групі власників і працівники наймаються на умовах продажу робочої сили за певну заробітну плату, такі підприємства є капіталістичними. Якщо засоби виробництва викупили працівники, то воно стає колективним трудовим підприємством. Отже, основний критерій розмежування підприємств – тип власності.

Відповідно до цього критерію функціонують такі основні види підприємств:

Державні – засновані на державній формі власності. Оскільки вона поділяється на загальнодержавну та комунальну, відповідно виділяють загальнодержавні та комунальні підприємства.

Колективні – засновані на власності трудового колективу. Вони поділяються на колективні трудові підприємства, кооперативні, підприємства громадських організацій та ін.

Приватнокапіталістичні – засновані на власності окремої особи (капіталіста), яка наймає робочу силу.

Колективні капіталістичні підприємства – засновані на власності декількох власників капіталу, які наймають робочу силу.

Індивідуальні – засновані на приватній власності фізичної особи та її особистій праці.

Сімейні – засновані на праці членів однієї сім'ї.

Спільні (або змішані) – засновані на поєднанні різних форм власності, в тому числі із залученням іноземного капіталу.

Завдання 10. Дайте відповіді на запитання.

1. Від чого залежить кількість галузей народного господарства?
2. Що називається підприємством?
3. Що є суб'єктами відносин власності?
4. Що відбувається на підприємствах?
5. Які види підприємств існують?
6. Як відрізняються державні та колективні підприємства?
7. На чому засновані колективні капіталістичні підприємства?

Завдання 11. Складіть та запишіть речення. Користуйтеся текстом.

1. Вступати, у, кожний, підприємство, відносини, з, інші підприємства.
2. Поділяти, на, підприємства, та, загальнодержавні, комунальні.
3. Такий, види, функціонувати, основні, підприємства.
4. Залежати, від, кількість галузей, праця, поділ, суспільний.

Завдання 12. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

Завдання 6. Прочитайте та запишіть дієслова. З'ясуйте їх значення. Складіть словосполучення.

Вважати	застосовувати
виділяти	збігатися
визнавати	коливатися
дотримуватися	розглядати
зазначати	розпоряджатися
заперечувати	стверджувати

П. Самуельсон

Завдання 7. Утворіть форми доконаного виду. Складіть та запишіть речення.

Зразок: читати – прочитати

Виділяти – ...	називати – ...
визнавати – ...	розглядати – ...
заперечувати – ...	купувати – ...
застосовувати – ...	позичати – ...

Завдання 8. До дієслів доберіть спільнокореневі іменники. Уточніть їх значення та запишіть.

Зразок: читати – читання

Виділяти – ...	коливатися – ...
визнавати – ...	розпоряджатися – ...
дотримуватися – ...	стверджувати – ...
заперечувати – ...	

Завдання 9. Складіть словосполучення та запишіть їх.

Вважати <i>чим</i>	(основа; засіб існування);
заперечувати <i>що</i>	(точка зору; процес діяльності);
збігатися з <i>чим</i>	(думка; теорія; погляди);
назвати <i>чим</i>	(об'єкт; ім'я);
розглядати <i>що</i>	(проблема; теорія; ціна).

Завдання 10. Провідмінійте дієслова. Утворіть форми майбутнього часу і складіть з ними речення.

Я вважаю;   заперечую;   позичаю;   розглядаю

...   .

заперечувати ≠ погоджуватися

Завдання 11. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Уперше працю назвав (об'єкт) купівлі-продажу У. Петті. 2. А. Сміт основою (заробітна плата) вважав вартість (засоби) існування. 3. Ринкова ціна коливається навколо (природна) під впливом природного (рух) населення. 4. К. Маркс вважав, що (праця) не можна продати. 5. Іншими (форми) доходу він називає прибуток. 6. Ця позиція значною мірою збігається з (погляди) К. Маркса. 7. Цю (категорія) визнають і деякі західні економісти. 8. Робітник є (власник) своєї (робоча) сили і може розпоряджатися (вона).

Завдання 12. Прочитайте текст. Складіть та запишіть простий номінативний план.

РОБОЧА СИЛА

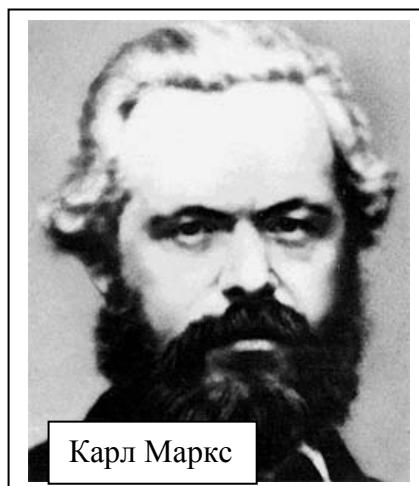
Світова економічна думка називає різні об'єкти купівлі-продажу того товару, який є єдиним творцем продуктів. Найбільш відомі три точки зору. Згідно з першою таким об'єктом купівлі-продажу є праця, згідно з другою – робоча сила, згідно з третьою – послуги праці або робочої сили.

Уперше працю назвав об'єктом купівлі-продажу У. Петті. Відповідно до цього заробітну плату він розглядав як ціну праці, а величину зарплати визначав необхідними для існування робітника засобами (їх мінімумом). Аналогічно сутність цих понять розглядав А. Сміт. Основою заробітної плати він вважав вартість засобів існування, необхідних для забезпечення життя робітника і виховання дітей.

Д. Рікардо виділяв природну і ринкову ціну праці. Природна ціна – це вартість певної суми життєвих засобів, необхідних для утримання робітників, продовження їх роду, для їхнього розвитку. *Ринкова* ціна залежить від природної, від природного руху працездатного населення, співвідношення попиту і пропозиції на працю.

Цю точку зору найбільш послідовно заперечував К. Маркс. Він вважав, що працю не можна продати, оскільки її не існує до моменту купівлі-продажу. Адже праця – це процес свідомої діяльності людей, в якій вони видозмінюють зовнішню природу.

Певна теоретична нечіткість попередніх точок зору зумовила появу ще однієї концепції. Вона полягає в тому, що товаром є не робоча сила, а послуги, які надаються цією робочою силою або послуги праці.

Карл Маркс

П. Самуельсон з цього приводу зазначав, що люди за певну ціну «здають свої послуги в оренду», а заробітна плата є формою доходу, ціною одного з факторів виробництва. Іншими формами доходу він називає прибуток, ренту, позичковий процент.

Ця позиція значною мірою збігається з поглядами К. Маркса, коли він конкретизував своє розуміння продажу робочої сили. Капіталіст, на його думку, купує не що інше як тимчасове розпорядження робочою силою.

Виходячи з цього, найдоцільніше стверджувати про продаж-купівлю робочої сили. Цю категорію визнають і деякі західні економісти.

Робоча сила – це сукупність фізичних і духовних властивостей людини, які вона застосовує в процесі виробництва. Робоча сила – основний елемент продуктивних сил у будь-якому суспільстві, але товаром вона стає лише в умовах капіталізму. Це зумовлено тим, що робітник не має власності на засоби виробництва і на засоби існування, але сам він особисто вільний, тобто є власником своєї робочої сили і може розпоряджатися нею.

Як і будь-який інший товар, робоча сила має дві сторони: споживну вартість і вартість. Але робоча сила – товар специфічний.

Завдання 13. Знайдіть у тексті та закінчіть речення.

1. Водночас основою заробітної плати він ...
2. Він вважав, що працюю...
3. Вона полягає в тому, що товаром ...
4. Капіталіст, на його думку, ...
5. Робоча сила – основний елемент ...
6. Це зумовлено тим, що робітник ...
7. Але робоча сила ...

Завдання 14. Прочитайте останній абзац тексту. Доведіть, що робоча сила – товар *специфічний*.

Завдання 15. Перекажіть текст за вашим планом.

Завдання 16. Охарактеризуйте робочу силу як основний елемент продуктивних сил в економічній системі вашої країни. Розкажіть про особливості купівлі-продажу робочої сили та заробітну плату на державних та приватних підприємствах. Чим вони відрізняються? Поміркуйте та скажіть, чи сприяє висока заробітна плата виробництву якісної продукції?

СУТНІСТЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Завдання 1. Дайте відповіді на запитання.

- Пригадайте, що називається матеріальним благом. Для чого необхідні матеріальні блага? Яка їх роль в житті кожної людини, суспільства?
- Скажіть, чи є матеріальним благом заробітна плата? Поясніть, від чого залежить рівень життя (високий, низький) людей.
- Скажіть, чи можуть впливати на заробітну плату такі економічні категорії, як попит і пропозиція.

Завдання 2. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Відтворення, с.р.	наявність, ж.р.
виступ, ч.р.	підвищення, с.р.
впровадження, с.р.	посилення, ср.,
враження, с.р.	результативність, ж.р.
додатковий	ретельність, ж.р.
завершення, с.р.	різновид, ч.р.
зростання, с.р.	співвідношення, с.р.
інтенсивність, ж.р.	функціонування, с.р.

відтворення = регенерування

Щоб багато і зараз ...

Завдання 3. Виконайте за зразком.

Зразок: Економічний – економіка

Вартісний	– ...	освітній	– ...
виробничий	– ...	колективний	– ...
грошовий	– ...	преміальний	– ...
життєвий	– ...	тарифний	– ...
матеріальний	– ...	товарний	– ...

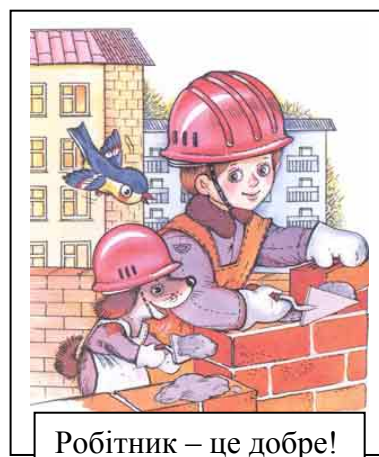
Завдання 4. До іменників доберіть спільнокореневі дієслова та запишіть їх.

Уточніть значення.

Зразок: читання – читати

Відтворення	– ...	зниження	– ...
використання	– ...	зростання	– ...
впровадження	– ...	перетворення	– ...
завершення	– ...	підвищення	– ...
застосування	– ...	подовження	– ...
збільшення	– ...	посилення	– ...
зменшення	– ...	скорочення	– ...

Робітник – це добре!

Завдання 5. Знайдіть антоніми у завданні 4. Складіть з ними речення.

Завдання 6. Прочитайте словосполучення, з'ясуйте їх значення. Знайдіть синоніми та запишіть їх.

Застосовувати погодинну оплату; *колективна* праця; *завершення* навчання; *необхідна* праця; *отримувати* зарплату; *використовувати* іншу систему; *спільний* труд; *закінчення* робочого дня; *функціонування* робочої сили; *потрібна* сировина; *одержувати* гроші у банку; *існування* під час кризи.

завершення = закінчення

Завдання 7. Прочитайте слова та словосполучення. Зверніть увагу на синонімічні вирази. Запишіть їх. Охарактеризуйте відмінності. Складіть та запишіть з ними речення.

Заробітна плата = зарплата = зарплатня.

Оплата праці. Винагорода за працю. Грошова винагорода. Гонорар.

Премія. Приміальна форма оплати.

Завдання 8. Прочитайте речення. Зверніть увагу на вживання виділених конструкцій. З'ясуйте їх значення.

Величина зарплати змінюється *залежно від* тривалості робочого дня.
Заробітна плата змінюється *залежно від* попиту та пропозиції.

Це *зумовлено великим попитом* на ринку.

Це *зумовлено тим*, що робітник отримує заробітну плату після завершення процесу праці.

Запам'ятайте!

Залежно від чого

+

родовий відмінок

Зумовлено чим

+

орудний відмінок.

Зумовлено чим

+

тим, що...

Завдання 9. Наведіть власні приклади вживання конструкцій зі словами:

*залежно від чого; зумовлено чим;
незалежно від того, що*

Завдання 10. Провідмініайте та запишіть словосполучення.

Н. тривалість дня; робоча сила; заробітна плата; товарне виробництво

... ..

Завдання 11. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Вартість робочої (сила) перетворюється на (заробітна плата).
2. Заробітна плата стирає межі між (необхідна і додаткова праця). 3. Ціна робочої сили регулюється співвідношенням між (попит і пропозиція).
4. Заробітна плата існує у двох (основні форми). 5. На розмір (заробітна плата) впливає дія (закони) зростання продуктивності праці. 6. У (сучасна економіка) застосовуються такі системи заробітної плати.

Завдання 12. Прочитайте текст. Запишіть інформацію, яка характеризує заробітну плату, форми і системи заробітної плати.

СУТНІСТЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Сутність заробітної плати. Капіталіст купує робочу силу, а не працю, але створюється враження продажу праці. Це зумовлено тим, що робітник отримує заробітну плату після завершення процесу праці, що величина заробітної плати змінюється залежно від тривалості робочого дня.

Купівля-продаж *робочої сили* об'єктивно виступає у формі купівлі-продажу *праці*, тому вартість (а отже, й ціна) робочої сили перетворюється на заробітну плату, тобто набуває *перетвореної* форми. Вартість робочої сили, виражена в грошах, набуває форми ціни робочої сили. Отже, *заробітна плата* – це грошовий вираз вартості і ціни товару *робоча сила* та результативності функціонування робочої сили. Її матеріальним змістом є кількість життєвих благ, необхідних для відтворення робочої сили найманого робітника і членів його сім'ї. Це життєвий фонд робітника, який в умовах товарного виробництва має і вартісний, і грошовий вираз.

Оскільки робоча сила є товаром, то її ціна регулюється також співвідношенням між попитом і пропозицією. Із зниженням попиту або збільшенням пропозиції ціна робочої сили, тобто заробітна плата, зменшуватиметься і навпаки. На розмір заробітної плати впливає дія законів зростання продуктивності праці й підвищення потреб населення, співвідношення сил між робітниками і капіталістами, виступи робітників тощо.

Одним із факторів зростання вартості робочої сили є підвищення загальноосвітнього та кваліфікаційного рівнів працівників.

Форми і системи заробітної плати. Заробітна плата існує у двох основних формах: почасовій і відрядній.

Почасова заробітна плата – це оплата вартості та ціни робочої сили за певний період робочого часу.

Погодинна оплата праці як різновид почасової використовується для подовження тривалості робочого дня. Під час економічної кризи підприємці

скорочують робочий час з одночасним зниженням погодинної заробітної плати, що призводить до зниження заробітної плати.

Відрядна або поштучна заробітна плата – це оплата вартості й ціни товару *робоча сила* залежно від кількості виробленої продукції за одиницю часу. Відрядна заробітна плата використовується для підвищення інтенсивності праці, посилення конкуренції серед робітників.

У сучасній економіці застосовуються такі системи заробітної плати: тарифні, преміальні, колективні форми оплати. Їх вибір залежить від трьох основних факторів:

- а) ступеня контролю робітником кількості й якості виробленої продукції;
- б) ретельності, з якою продукція може бути врахована;
- в) рівня витрат, пов'язаних із впровадженням тієї чи іншої системи оплати.

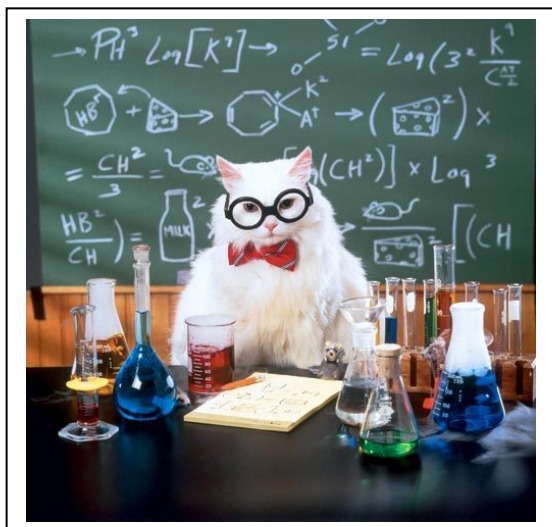
Завдання 13. Дайте відповіді на запитання.

1. У якій формі виступає купівля-продаж робочої сили?
2. Що називається заробітною платою?
3. Що є матеріальним змістом заробітної плати?
4. Чим регулюється ціна товару "робоча сила"?
5. Що впливає на розмір заробітної плати?
6. У яких формах існує заробітна плата?
7. Що таке погодинна зарплата?
8. Які системи заробітної плати застосовуються у сучасній економіці?

Завдання 14. Перекажіть текст. Використовуйте ваші записи.

Завдання 15. Розкажіть про особливості заробітної плати у вашій країні.

Навчання – **важка праця**, але потім – великі гроші...

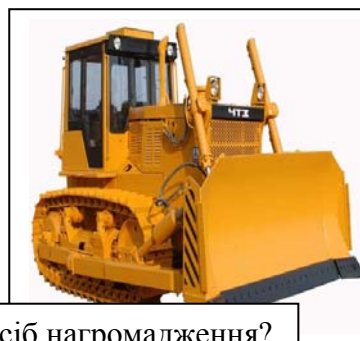

ФІНАНСИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Акумулявання, с.р.	необхідний
акциз, ч.р.	оборона, ж.р.
бюджет, ч.р.	опосередковувати
відтворення, с.р.	привласнення, с.р.
інфраструктура, ж.р.	прибуток, ч.р.
ланка, ж.р.	ресурс, ч.р.
нагромадження, с.р.	спадщина, ж.р.

Засіб нагромадження?

Завдання 2. Прочитайте словосполучення. З'ясуйте їх значення.

Відносини власності;	охорона здоров'я;
відтворення продуктивних сил;	охорона навколишнього середовища;
господарська діяльність;	перерозподіл національного доходу;
грошові фонди;	подохідний податок;
державна позика;	продуктивна сила;
державний устрій;	унітарна держава;
комунальне господарство;	федеральна держава
людські ресурси;	муніципальна власність;
митні збори;	

аккумулявання = нагромадження

★ Скажіть, як відрізняються слова *розподіл* і *перерозподіл* за значенням?

Завдання 3. Прочитайте спільнокореневі слова, уточніть їх значення, охарактеризуйте відмінності. З виділеними словами складіть речення.

1. Акумулятор, аккумуляція, аккумулявати, *аккумулявання*.
2. Господар, господарювання, господарювати, *господарство*.
3. Ділення, поділити, розподіл, *перерозподіл*, перерозподіляти.
4. *Контроль*, контрольний, контролювати, контролер.
5. Місце, місцевий, місцевість, розміщення, *розміщувати*.
6. Мито, митниця, митник, *митний*, розмитнити.
7. Ширина, широкий, розширення, розширювати, *розширений*.

Завдання 4. Розрізняйте значення слів *аккумулятор*, *аккумулявання*.
Яке з них може бути економічним терміном?
Назвіть антонім.

Завдання 5. До іменників доберіть спільнокореневі прикметники. Складіть з ними словосполучення та запишіть їх.

Зразок: система – системний

Акциз	– ...	місце	– ...
бюджет	– ...	народ	– ...
господар	– ...	нація	– ...
гроші	– ...	політика	– ...
державна	– ...	прибуток	– ...
контроль	– ...	труд	– ...
люди	– ...	фінанси	– ...
матеріал	– ...	центр	– ...

Засіб нагромадження чого?

Завдання 6. Прочитайте слова. Назвіть та запишіть синоніми. З виділеними словами складіть речення.

Акумулявання	працівник
здійснення	одержати
<i>економіка</i>	<i>навколишнє середовище</i>
насамперед	праця
необхідний	нагромадження
основний	виконання
отримати	<i>у першу чергу</i>
природа	народне господарство
труд	потрібний
<i>трудівник</i>	головний

Завдання 7. Прочитайте дієслова. З'ясуйте їх значення. Слова в дужках поставте у потрібній формі. З виділеними дієсловами складіть речення. Використовуйте їх у діалогах.

Виділяти <i>що</i>	(фінансова допомога)
використовувати <i>що</i>	(книга; банківська система)
використовувати <i>для чого</i>	(розвиток економіки)
виникати між чим	(державна; підприємці)
випускати <i>що</i>	(державна позика)
виражати <i>що</i>	(економічна політика)
дозволяти <i>що</i>	(контролювати порядок)
залежати від чого	(закони; економічна система)
опосередковувати <i>що</i>	(дія; діяльність; рух ресурсів)
розміщувати в чому	(банки; страхові компанії)
складатися з чого	(три ланки; основні частини)

Завдання 8. До іменників доберіть спільнокореневі дієслова. З виділеними словами скадіть та запишіть речення.

Зразок: використання – використовувати

Акумулювання	– ...	відтворення	– ...
виконання	– ...	забезпечення	– ...
збільшення	– ...	здійснення	– ...
нагромадження	– ...	привласнення	– ...
регулювання	– ...	споживання	– ...
<i>страхування</i>	– ...	управління	– ...
утримання	– ...	<i>фінансування</i>	– ...

здійснення = реалізація

споживання ≠ виробництво

Завдання 9. Назвіть та запишіть антоніми. З виділеними словами складіть речення.

Дозволяти
виробництво
збільшення
зовнішній
окремий
основний
пропозиція

попит
внутрішній
другорядний
запальний
забороняти
зменшення
споживання

У нього запальний характер

Завдання 10. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. Фінанси – це система відносин власності та використання (грошові ресурси).
2. Основними функціями фінансів є нагромадження необхідної кількості (грошові фонди).
3. За допомогою фінансів держава регулює розвиток (економічна система).
4. Контрольна функція фінансів дозволяє державі контролювати порядок акумулювання (грошові кошти) підприємствами.
5. Бюджетна система – це сукупність (усі бюджети) країни у їх взаємодії.
6. Бюджетна система залежить від (державний устрій) країни.
7. Бюджетна система (унітарні держави) складається з двох ланок – державного і місцевого бюджетів.
8. Джерелом (державні бюджети) є різні види податків.

Мрія будь-якого бюджету...

Завдання 11. Прочитайте текст. Складіть та запишіть простий номінативний план тексту.

ФІНАНСИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Бюджетна система. *Фінанси* – це система відносин власності та використання грошових ресурсів. З одного боку, вони виражають відносини привласнення частини необхідного та додаткового прибутку, що виникають між державою, підприємцями і громадянами. З іншого боку, це грошові фонди, які опосередковують рух матеріальних та людських ресурсів. *Основними функціями* фінансів є, по-перше, нагромадження необхідної кількості грошових фондів (капіталу) для здійснення процесу *розширеного* відтворення продуктивних сил і насамперед основної продуктивної сили (людини-працівника). По-друге, регулювання державою за допомогою фінансів розвитку економічної системи. У межах цієї функції виділяють *контрольну функцію* фінансів, яка дозволяє контролювати порядок акумулювання грошових коштів підприємствами, фінансово-кредитними інститутами та організаціями.

Основними суб'єктами фінансової системи є державні фінанси, фінанси підприємств і фінанси населення.

Державні фінанси – це сукупність грошових фондів, які акумулюються в руках держави і використовуються для виконання соціально-економічних функцій держави.

Фінанси підприємств – це сукупність грошових ресурсів для здійснення процесу відтворення (тобто виробництва, обміну, розподілу і споживання) у межах того чи іншого підприємства.

Фінанси населення – це грошові ресурси, що формуються у жителів країни з доходів, отриманих від трудової та господарської діяльності, або зі спадщини і використовуються для збільшення їх власності.

Бюджетна система – це сукупність усіх бюджетів країни в їх взаємодії. Бюджетна система залежить від державного устрою країни (унітарна чи федеральна держава), її економічної, політичної та інших підсистем і складається з двох або трьох ланок. Так, бюджетна система унітарних, тобто єдиних держав (Великобританії, Франції) складається лише з двох ланок – державного і місцевого бюджетів. До бюджетної системи федеральних держав входить ще третя, середня ланка – бюджети членів федерації: у США – це бюджети *штатів*, у Німеччині – *земель*, у Швейцарії – *кантонів*, у колишньому СРСР – *республік*.

На державний бюджет покладаються функції оборони, управління народним господарством, зовнішні зв'язки держави, охорона кордонів, пошта, зв'язок, залізниці, грошовий обіг та ін. Зростає роль центрального бюджету в розвитку освіти, охорони навколишнього середовища, соціального забезпечення, у перерозподілі національного доходу тощо.

На місцеві бюджети покладається функція розвитку комунального господарства, будівництво певних об'єктів економічної та соціальної інфраструктури, розвиток охорони здоров'я, освіти, утримання поліції та ін.

Джерелом державних (центральних) бюджетів є такі види податків, як подохідний податок на прибутки компаній, акцизи, митні збори, доходи від державних позик, що їх випускає центральний уряд, а також доходи від об'єктів державної власності. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок окремих податків, від муніципальної власності (наприклад, ренти від будинків), окремих акцизів, випуску позик, що розміщуються через різні фінансові інститути (банки, страхові компанії та ін.) тощо.

Завдання 12. Дайте відповіді на запитання. Користуйтеся текстом.

1. Що називається фінансами?
2. Які відносини виражають фінанси?
3. Які функції фінансів є основними?
4. Що є основними суб'єктами фінансової системи?
5. Що називається державними фінансами?
6. З чого складається бюджетна система країни?
7. Як відрізняються бюджетні системи унітарних і федеральних держав?
8. Що є джерелом наповнення державних бюджетів?

Завдання 13. Поясніть значення слова **спадщина**. Прочитайте словосполучення та прокоментуйте їх.

Багата спадщина. Отримати будинок у спадщину.

Духовна спадщина народу.

Важка спадщина війни.

спадщина = спадок

Завдання 14. Перекажіть текст. Користуйтеся вашим планом.

Завдання 15. Знайдіть у тексті слово *інфраструктура*. Поясніть, що воно означає. Скажіть, від чого залежить розвиток інфраструктури.

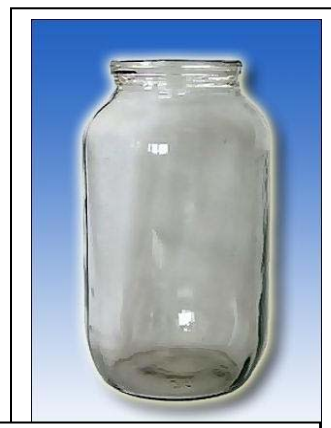
Проаналізуйте інфраструктуру вашої країни. Які зміни (позитивні чи негативні) відбуваються в економіці вашої країни?

БАНКИ І ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

Завдання 1. Прочитайте та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Асоціація, ж.р.
 банкнота, ж.р.
 вексель, ч.р.
 внесок, ч.р.
 галузь, ж.р.
 дефіцит, ч.р.
 картель, ч.р.
 клієнт, ч.р.
 концерн, ч.р.
 кредит, ч.р.

мережа, ж.р.
 обіг, ч.р.
 перебудова, ж.р.
 позика, ж.р.
 приватизація, ж.р.
 розписка, ж.р.
 розрахунок, ч.р.
 стабільність, ж.р.
 трест, ч.р.
 чек, ч.р.

приватизація ≠ реприватизація

Надійний засіб зберігання готівки

Завдання 2. Доберіть та запишіть спільнокореневі іменники. Уточніть їх значення.

Зразок: кредитний – кредит

Вексельний – ...	комерційний – ...
грошовий – ...	кооперативний – ...
готівковий – ...	обліковий – ...
емісійний – ...	розрахунковий – ...

готівковий ≠ безготівковий

Завдання 3. Прочитайте словосполучення. З'ясуйте їх значення. Складіть речення.

Банківський *рахунок*; *безготівкові* розрахунки; грошова *одиниця*; *кредитна* політика; *платоспроможний* попит населення; *цінні* папери.

Завдання 4. До іменників доберіть спільнокореневі дієслова та запишіть їх.

Зразок: виконання – виконувати

Встановлення	– ...	об'єднання	– ...
досягнення	– ...	посилення	– ...
зарахування	– ...	проведення	– ...
зростання	– ...	регулювання	– ...
кредитування	– ...	розширення	– ...

Дуже цінні папери

нагромадження – ... створення – ...
надання – ... формування – ...

Завдання 5. Прочитайте дієслова. З'ясуйте їх значення. Складіть та запишіть словосполучення.

Акумуляувати <i>що</i>	(грошові кошти);
видаватися <i>ким; чим</i>	(банки; уряд; організація);
здійснювати <i>що</i>	(перебудова системи; операція);
обслуговувати <i>що; кого</i>	(банківська система; клієнти);
перетворитися <i>на що</i>	(банкноти; векселі);
стимулювати <i>що</i>	(конкуренція; приватизація).

здійснювати = реалізовувати

Завдання 6. Провідмініайте та запишіть дієслова.

Я	обслуговую;	здійснюю;	створюю;	надаю
...	...	...	...	...

Завдання 7. Провідмініайте словосполучення та запишіть їх.

Н.	банківське об'єднання;	центральний банк;	основна функція.
...	...	...	...

асоціація = об'єднання

Завдання 8. Прочитайте речення. Замість крапок поставте потрібні закінчення.

1. До найважливіш... банківськ...
об'єднань належать банківські асоціації,
банківські картелі, трести, концерни.

2. У багать... країн... світу Центральний банк
проводить єдину грошову політик... .

3. Центральний банк України підтримує
розвиток найважливіш... галуз... виробництва.

4. Банківська система зобов'язана
стимулювати конкуренці..., приватизаці...,
здійснювати перебудов... систем... ціноутворення.

5. Банки виникають на
основі розвинутих товарно-грошов... відносин. 6. Кредитування
здійснюється шляхом запису кредитів на рахунок клієнт... 7. Основними
джерелами прибутку є виконання банк... розрахункових, емісійних та
інших функцій.

Завдання 9. Прочитайте текст. Складіть та запишіть простий номінативний план тексту.

БАНКИ І ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

Банківська система. *Банківська система* – це сукупність різних видів банків та банківських об'єднань у їх взаємозв'язку і взаємодії. Основними видами банків є *комерційні, емісійні, сільськогосподарські, кооперативні* та ін. До найважливіших банківських об'єднань належать *банківські асоціації, банківські картелі, трести, концерни* та ін.

Взаємодія і взаємозв'язок різних видів банків та банківських об'єднань, можливі лише за умови виконання Центральним банком своїх основних функцій. У багатьох країнах світу такими функціями є проведення єдиної грошової політики, кредитної політики, досягнення стабільності грошової одиниці та цін, регулювання економіки та ін.

В Україні зі створенням Національного банку України (НБУ) у вересні 1991 р. почався процес формування банківської системи, яка складається з НБУ (національного банку України) та мережі комерційних банків. Банківська система зобов'язана стимулювати конкуренцію, процес приватизації, поступово здійснювати перебудову системи ціноутворення, не допускати зростання дефіциту державного бюджету, гіперінфляції, ефективно обслуговувати міжнародний рух капіталів, робочої сили, товарів і послуг та ін.

Головний банк України

Банки – це особливі фінансові інститути, що акумулюють грошові кошти та інші нагромадження (золоті запаси, цінні папери тощо), надають кредити, здійснюють грошові розрахунки, випуск в обіг грошей та цінних паперів, операції із золотом та інші функції. Вони виникають на основі розвинутих товарно-грошових відносин й існують у декількох суспільно-економічних формаціях (феодалізм, капіталізм, соціалізм).

Акумулювання грошових коштів у банках та їх надання у позику здійснювалося за рахунок *внесків* капіталістів, причому кредити видавалися торговельними *розписками*, з яких згодом утворилися банкноти. Такі розписки видавалися і при купівлі приватних комерційних *векселів*. Таким чином, банки сприяли зростанню вексельного обігу, банкнота перетворилася на вексель, а обіг векселів поступово замінюється обігом банкнот (кредитних грошей) і чеків, за допомогою яких здійснюються безготівкові розрахунки.

Позики банки надають не лише залежно від власного та залученого капіталу, а й шляхом зарахування позик на рахунки клієнтів. Виконання

таких функцій банків та їх постійне розширення зумовлює посилення концентрації банківського капіталу та зростання масштабів прибутку. Основними джерелами цього прибутку є виконання банками *розрахункових, емісійних, облікових* та інших функцій, надання кредитів і встановлення при цьому вищих відсотків, ніж виплата відсотків за вкладами.

Завдання 10. Закінчіть речення. Користуйтеся текстом.

1. Банківська система зобов'язана ... 2. Банки – це особливі ... 3. Вони виникають на основі ... 4. Такі розписки видавалися ... 5. Позики банки надають ... 6. Виконання таких функцій ... .

Завдання 11. Дайте відповіді на запитання.

1. Що називається банківською системою?
2. Що належить до банківських об'єднань?
3. Які функції виконує Центральний банк?
4. Що зобов'язана робити банківська система?
5. Що називається банком?
6. Як виникають банки?
7. Як здійснюється кредитування?
8. За яких умов банки надають позики?
9. Які основні джерела прибутку банків?

Завдання 12. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

Завдання 13. Розгляньте ілюстрацію та прокоментуйте.

Як ви розумієте вирази:

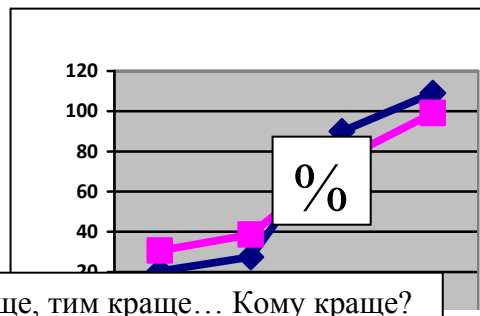
- «манна небесна»
- «гроші на вітер»
- «посіяти гроші»
- «золотий дощ»

КРЕДИТНА СИСТЕМА

Завдання 1. Прочитайте текст та запишіть слова. З'ясуйте їх значення.

Амортизація, ж.р.   призначення, с.р.
борг, ч.р.   резерв, ч.р.
відсоток, ч.р.   розпорядник, ч.р.
наявність, ж.р.   тимчасовий
необхідність, ж.р.   цільовий

відсоток = процент

Чим вище, тим краще... Кому краще?

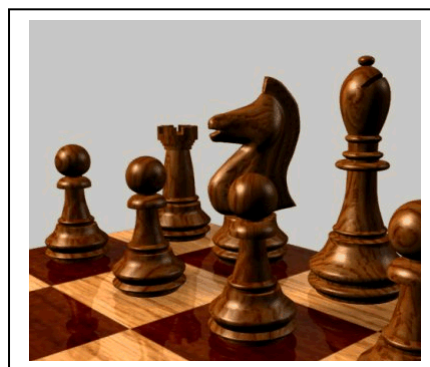
Завдання 2. Прочитайте словосполучення, уточніть їх значення.

Вільні гроші; загальне розуміння; латинське слово; матеріальна основа; приватна власність; суспільні потреби; торговельний капітал; цільове призначення.

приватна власність $\neq$ колективна власність

Завдання 3. Прочитайте словосполучення, прокоментуйте їх значення. Зверніть увагу на вживання виділених слів.

- Борг:** грошовий *борг*; великий *борг*; *борг* патріота.
- Джерело:** *джерело* води; *джерело* енергії; *джерело* кредитних ресурсів; *джерело* інформації.
- Партія:** *партія* товару; політична *партія*; шахова *партія*.

Завдання 4. До дієслів доберіть спільнокореневі іменники з суфіксами **-анн** та **-енн**. Запишіть їх за зразком.

Зразок: кредитувати – кредиту**вання**
вирішувати – виріш**ення**

Вивільняти	– ...	користуватися	– ...
використовувати	– ...	надавати	– ...
заощаджувати	– ...	нагромаджувати	– ...
зростати	– ...	отримувати	– ...
призначати	– ...	створювати	– ...
повертати	– ...	функціонувати	– ...
оновлювати	– ...	існувати	– ...

- Охарактеризуйте дієслова *отримувати* та *повертати*. Як вони відрізняються за значенням? У яких мовленнєвих ситуаціях ми часто вживаємо їх?

заощаджувати = економити

Завдання 5. З виділеними дієсловами (завд. 4) складіть та запишіть речення.

Завдання 6. Провідмініайте та запишіть дієслова.

Я використовую; заощаджую; позичаю; повертаю

... ..

Завдання 7. Прочитайте слова та словосполучення. Охарактеризуйте їх семантичні та граматичні відмінності.

1. Борг, боржник, заборгувати, заборгованість.
2. Кредит, кредитування, кредитувати, кредитор, кредитні ресурси, кредитні відносини.
3. Плата, сплата, заробітна плата, оплата праці, платити, платоспроможність.
4. Позика, позичка, позичати, позичальник, позичковий капітал, позичковий відсоток.

Завдання 8. Провідмініайте та запишіть словосполучення.

Н. висока плата; позичковий капітал; гарне озеро; вільні гроші.

... ..

позичати гроші $\neq$ повертати гроші

Завдання 9. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте у потрібній формі.

1. У (сучасні умови) кредит визначають як надання (гроші) у борг.
2. Рух позичкового капіталу називають (кредит).
3. Джерелом (кредитні ресурси) є грошовий капітал, що вивільняється в процесі обігу (капітал).
4. Протягом певного (періоду часу) частина прибутку використовується як тимчасово вільний грошовий фонд.
5. Третім (джерело) тимчасово (вільні грошові засоби) є заощадження приватних осіб.
6. Платою позичальника за право тимчасового використання (позичений капітал) є позичковий процент.
7. Для (кредитор) процент за кредит є (плата) за те, що він ризикує своїм (грошовий капітал).

Завдання 10. Прочитайте текст. Запишіть інформацію, в якій говориться про основні джерела кредитних ресурсів.

КРЕДИТНА СИСТЕМА

Термін “кредит” походить від латинського слова *creditum*, що означає “позика” (від слова *credo* – “вірю, довіряю”). У сучасних умовах кредит у загальному розумінні визначають як надання грошей, товарів чи послуг у борг з наступним поверненням позички та сплатою певного відсотка за користування нею.

Існування кредиту пов’язане з позичковим капіталом.

Позичковий капітал – це грошовий капітал, який надається його власниками або розпорядниками як позика з метою отримання доходу в формі позичкового відсотка (процента).

Рух позичкового капіталу називають кредитом.

Кредит – це система відносин з метою акумуляції та використання тимчасово вільних грошових засобів на основі повернення та платності у формі позичкового відсотка.

Звідки ж беруться тимчасово вільні грошові засоби, що створюють матеріальну основу кредитних відносин?

1. Джерелом кредитних ресурсів є грошовий капітал, що вивільняється в процесі обігу промислового та торговельного капіталу. Таке вивільнення зумовлене:

– *характером обороту основного капіталу*, який переносить свою вартість на заново створювані продукти й повертається до підприємця частинами, а використовується тільки після закінчення амортизаційного періоду;

– *характером обігу оборотного капіталу*. Так, заробітна плата видається раз або двічі на місяць, а затрати на оплату праці повертаються підприємцю з кожною партією реалізованого товару (послуги), тобто, відбувається нагромадження тимчасово вільних грошових засобів;

– *акумуляцією частини прибутку на розвиток та модифікацію виробництва, вирішення певних соціальних завдань*.

Протягом певного періоду часу ця частина прибутку використовується як тимчасово вільний грошовий фонд.

2. Наступним джерелом кредитних ресурсів є рух бюджетних засобів, цільових фондів та резервів.

3. Третім джерелом тимчасово вільних грошових засобів є грошові доходи і заощадження приватних осіб.

Для того, щоб тимчасово вільні грошові засоби не переставали виконувати функцію капіталу, вони повинні рухатись, бо тільки рух забезпечує їхнє зростання. Наявність тимчасово вільних грошових засобів, з одного боку, та наявність суспільної потреби в їхньому використанні – з іншого, зумовлюють *об’єктивну необхідність існування кредиту*.

Принципи функціонування кредиту:

Обов'язковість повернення кредиту. Тимчасове вивільнення грошових засобів робить можливим тільки тимчасове їх кредитування і передбачає обов'язкове повернення кредитних ресурсів.

Платність. Якби кредитор не мав прибутку від того, що він надає в тимчасове використання свої вільні грошові засоби, він би не ризикував ними і не позичав би їх. Платою позичальника за право тимчасового використання не свого (позиченого) капіталу є *позичковий процент*, який є для нього *витратою*. Для кредитора ж процент за кредит є платою за те, що він ризикує своїм грошовим капіталом, який надає в позику.

Строковість. Позика має бути повернена позичальником кредиторіві у строк, визначений кредитною угодою.

Завдання 11. Запишіть відповіді на запитання. Користуйтеся текстом.

1. Як визначають кредит у сучасних умовах?
2. Що називається позичковим капіталом?
3. Що називається кредитом?
4. Які основні умови створення кредитних ресурсів?
5. Які основні принципи функціонування кредиту?

витрата $\neq$ прибуток

Завдання 12. Перекажіть текст. Користуйтеся вашими записами.

Завдання 13. Прочитайте висловлювання. Прокоментуйте, про яку проблему кредитних відносин говориться.

Позичаєш гроші **чужі** і на короткий термін, а повертати треба **свої і назавжди** ...

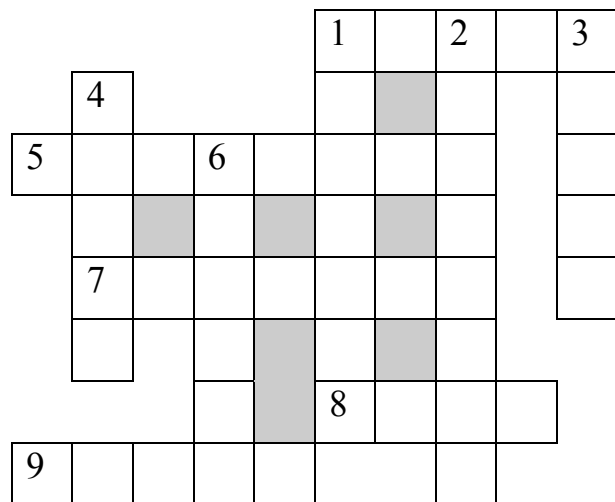
Завдання 14. Розгадайте кросворд.

По горизонталі:

1. Антонім слова "пропозиція".
5. Кредитний знак грошей, банківський білет.
7. Природний вихід підземних вод на поверхню; те, з чого можна брати що-небудь.
8. Синонім слова "праця"
9. Грошова винагорода за працю, за послуги.

По вертикалі:

1. Синонім слова "відсоток".
2. Антонім слова "ліворуч".
3. Матеріальний результат товарного виробництва.
4. Китайський бамбуковий ведмідь.
6. Синонім слова "позика".

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна теорія. Політекономія: підручник / [за ред. В. Д. Базилевича]. – К.: Знання, 2006. – 631 с.
2. Мочерний С. В. Основи економічної теорії / Мочерний С. В., Єрохін С. А., Каніщенко Л. О. – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – 464 с.
3. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова / Пономарів О. Д. – К.: Либідь, 2001. – 399 с.
4. Словник іншомовних слів / за ред. чл. - кор. АН УРСР О. С. Мельничука. – К.: 1974. – 775 с.
5. Український орфографічний словник / за ред. проф. А. О. Свашенко. – Харків: Прапор, 1997. – 845 с.
6. Український орфографічний словник / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Довіра, 2005. – 1069 с.
7. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т української мови НАН України. – К.: Наукова думка, 2008. – 288 с.

Додаток А

Відповіді на кросворд (стор. 38)

По горизонталі: 7. Рівновага. 9. Процес. 10. Криза. 11. Крапка. 14. Праця. 15. Третина. 16. Спектр. 17. Благо.

По вертикалі: 1. Вівторок. 2. Глобус. 3. Брат. 4. Природа. 5. Фабрика. 6. Темп. 8. Ціна. 10. Капітал. 11. Кейнс. 12. Пісок. 13. Актор.

Відповіді на кросворд (стор. 76)

По горизонталі: 1. Попит. 5. Банкнота. 7. Джерело. 8. Труд. 9. Плата.

По вертикалі: 1. Процент. 2. Праворуч. 3. Товар. 4. Панда. 6. Кредит.

Навчальне видання

Корженко Василь Якович, Азарова Лариса Євстахіївна

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчальний посібник

Редактор О. Скалоцька

Оригінал-макет підготовлено В. Корженком

Підписано до друку
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. др. арк.
Наклад прим. Зам №

Вінницький національний технічний університет,
навчально-методичний відділ ВНТУ.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, к. 2201.
Тел. (0432) 59-87-36.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел (0432) 59-81-59.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.